

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

Kasım - Aralık 2003 Sayı: 71

İki Ayda Bir Çıkar

- Risk Grupları ve Mesleksen Toksikoloji
- Makine Yağlarının Kullanılmasında İş Sağlığı Güvenliğı
- Filipinler'de İş Sağlığı ve Güvenliğı: WISE Programı
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Risk Gruplarına Yönelik Sosyal Politikalar
 - Güvenlik Etiğı
 - Kanatsız İkarus
- Amerika'da işçilerin Örgütlenme Hakkının İhlali
(Gıda İşleme İşçileri ve Şartlı işçiler Üzerinde Yapılan Araştırmalardan Özetler)
- Esneklik ve Güvenlik ikileminde Türkiye Emek Piyasası
 - 16 Ekim Dünya Gıda Günü
 - Çıraklar Tatilde
- 3. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliğı Bölgesel Konferansı
- Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in 13, Ölüm, 89, Doğum Yıldönümü Dolayısıyla Etkinlikler
 - İki Dakika Düşün (Fiber Varilin Taşıyıcıya Konması)

İÇİNDEKİLER

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Risk Grupları ve Mesleksel ToksikolojiA. Gürhan FİŞEK

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Makine Yağlarının Kullanılmasında İş Sağlığı Güvenliği.....Mustafa TAŞYÜREK

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Filipinler'de İş Sağlığı ve Güvenliği: WISE ProgramıCan Umut ÇİNER

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde
Risk Gruplarına Yönelik Sosyal PolitikalarŞenay GÖKBAYRAK

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Güvenlik Etiği..... Çev.: Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

- **TOPLUM**

Kanatsız İkarusErdoğan BOZBAY

- **SOSYAL POLİTİKA**

Amerika'da İşçilerin Örgütlenme Hakkının İhlali (Gıda işleme İşçileri
ve Şartlı İşçiler Üzerinde Yapılan Araştırmalardan Özetler).....Özetleyen: Erdem İLGİ AKTER

- **KİTAP TANITIMI**

Esneklik ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası

- **ÖZEL GÜN**

16 Ekim Dünya Gıda GünüTMMOB Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu

- **VAKIF HABERLERİ**

Çıraklar TatildeAktan AKİNER

- **VAKIF HABERLERİ**

3. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Bölgesel Konferansı.....Ferruh N. AYOĞLU - Sibel KIRAN

- **VAKIF HABERLERİ**

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in 13. Ölüm, 89. Doğum Yıldönümü Dolayısıyla Etkinlikler

- **BULMACA**

İki Dakika Düşün (Fiber Varilin Taşıyıcıya Konması)Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

RİSK GRUPLARI VE MESLEKSEL TOKSİKOLOJİ

A. Gürhan FİŞEK*

agf at fisek nokta org nokta tr

Sağlıklı ve güvenli bir yaşam için, risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi, grup/andın İması, önceliklerin ortaya konulması ve bunlarla mücadele stratejilerinin çizilmesi gerekir.

Mesleksel toksikoloji, bu gereksinimin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Mesleksel riskler arasında ve sosyal gruplar içerisinde, öncelikli bir yer tutmaktadır.

Toksik maddelerle çalışan insanlar/n, mesleklerinden ötürü değişik derecelerde bu maddelere sunuk kaldıkları ve bunun her gün tekrarlandığı bilinmektedir. Bu mesleği yapmayanlardan farkları ve öncelik kazanmaları bundandır. Toksik maddelerle çalışan gruplar arasında da bunların toksisitelerine göre öncelik bakımından farklar vardır. Öncelikle üzerinde durulması gereken, en çok öldüren, en çok sakat bırakan ve en çok rastlanandır.

Ancak iş çevresindeki toksik maddelerden etkilenenler o işte çalışanlarla sınırlı değildir. Toksik atıklar yoluyla o işyerinin duvarlarını aşma potansiyeli de taşımaktadır. Su, hava, ürün ve çalışanlar tarafından taşınan toksik ajanlar, ulaştıkları insan grupları için de bir risk oluşturmaktadır.

Toksik ajanların ulaştıkları bu insan grupları içerisinde de, daha duyarlı ve özellik gösteren gruplar bulunmaktadır. Bu dezavantajlı gruplar arasında çocuklar, kadınlar, yaşlılar, özürölüler, hastalar, alkolikler sayılabilir. Risk grupları arasında klasikleşmiş ve en çok üzerinde durulanlar bunlardır.

Mesleksel toksikoloji bakımından da bu gruplar büyük önem taşırlar. Tüm bu gruplar iki şekilde toksik ajanlara sunuk kalırlar :

(1) Çalışan olarak,

(2) Çevresel kirlenmenin bir kurbanı olarak.

Çalışan olarak çocuğun, hızla çalışma ortamından uzaklaştırılması için koşullar oluşturulmalıdır. Bu koşullar temelde ekonomik-sosyal koşullardır. Ancak ne yazık ki, yaygın yoksulluk olgusu ve eğitim hizmetlerine erişimdeki yoksunluklar bunun hemen gerçekleşmesini olanaklı kılmamaktadır. Onun için, kısa erimde çocukların çalışmasının **"en kötü biçimlerinin"** elimine edilmesi düşüncesi ortaya atılmıştır.¹ Tehlikeli işler de **"en kötü biçim/eri"** arasında yer almaktadır. Bu bakımdan çocukların, çalışmaları sırasında toksik ajanlarla karşı karşıya gelmeleri engellenmelidir. Bunun için, yetişkinlere uygulanan standartların çocuklara da aynen uygulanamayacağını hatırd tutmamız gerekmektedir. Bunun somut bir gerekçesi olarak, çocukların derisinin yetişkinlere oranla daha ince olduğunu ve deriden emilimlerde daha duyarlı olduğunu hatırlatabiliriz.² Ayrıca sunuk kalınan maddenin toksisitesine bağlı olarak, motor tamir işlerinde çalışan çocuk- gençlerde kromozom kırıkları, **"İdrar 1-hydroxypyrene (1-OHP) düzeyi"**nde ve **"bazı genotoksisite parametrelerinde (sister-chromatid exchange, SCE; micronucleus, MN) yükselme ortaya çıkabilmektedir."**³

Sunuk (maruz) kalma limitleri açısından bakıldığında da aynı duyarlılık sözkonusudur; dolayısıyla toksik maddelerle karşı karşıya gelen çocukların çalışma sürelerinin mutlaka kesin bir biçimde azaltılması gerekmektedir.

Yine toksik maddelerle çalışılan bu ortamlarda, toplu sağlık ve güvenlik önlemlerinin sağlanması gerekir. Bunun için, uygulamada çocukların çoğunlukla çalıştıkları küçük ölçekli işyerlerine yönelik sağlık güvenlik hizmet sunumunu hedefleyen bir model çalışma, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi tarafından ortaya konulmuş ve ILO/IPEC desteğinde geliştirilmiştir.⁴

Kadınların toksik maddelerle yüzyüze kalmalaondaki duyarlılığı arttıran özel durumların başında, **"hamilelik"** gelmektedir. Anneyi etkileyen toksik maddelerin aynı zamanda fetusu da etkileyebildiği, düşüklere ve sakat doğumlara yol açtığı bilinmektedir.Çünkü germ hücreleri, vücudun geri kalan hücrelerine oranla, toksik maddelere karşı daha duyarlıdır.⁵ Toksik maddelerin kadınlar aracılığıyla ortaya koyduğu etkiler, yalnızca fetusla sınırlı değildir. Toksik ajana sunuk kalan anneler, süt verirken çocuklarına bu toksik maddeleri aktarabilirler. Trikloretilen buna örnektir. Üreme işlevi üzerindeki etkiler, yalnızca kadınların mesleksel toksik ajanlara sunuk kalmasıyla ortaya çıkmaz; erkeklerin mesleksel sunukyetleri de libidoyu etkiler; kromozomal etkilerle embriyo üzerinde hasar yaratabilir. Sözelimi dibromochloropopane gibi maddelerin erkeklerde sterili-teye yol açtığı da gösterilmiştir.

Kimyasalların, üreme işlevleri üzerinde sorunlar yarattığı meslekler, Tablo-1'de olduğu gibi kate-gorize edilebilir :⁶

Tablo 1 Üreme İşlevleri Üzerinde Sorunlar Yaratan Kimyasallar ve Kullanıldıkları Meslek Grupları

MESLEK GRUPLARI	ŞÜPHELİ KİMYASALLAR
Eczacılık sanayiinde çalışanlar	İlaç ve kimyasal maddeler
Narkozcular ve yoğun bakım çalışanları (sağlık bakımı ve tıbbi bakım)	Sıvı narkoz ve ilaçlar
Kanser tedavisinde çalışanlar	Tümör oluşumuna neden olan ilaçlar (özellikle sitostatikler)
Çeşitli sanayi ve laboratuvar işleri	Organik çözücüler
Kauçuk sanayii	Kauçuk kimyasallar
Diğer	Zararlı otları yok eden ilaçlar ve böcek ilaçları

Toksik maddelerin yol açtığı üreme işlevlerine ilişkin sorunlara örnek olarak ele aldığımız 7 madde ve etkileri Tablo 2'de görülmektedir. ⁷

Tablo 2 Üreme İşlevine İlişkin Sorunlar ve Bunlara Yol Açan Toksik Maddeler

Kimyasallar	Teratojen	Üreme bozukluğu veya sterilite	Düşükler veya fetal hasarlar	Sakat doğumlar, fetal hasarlar	Üreme organı kanserleri	Adet problemleri
Antimon		H	i/H	i	?	i
Karbon sülfür		i H s	i/H	i/H		
Etilen bromür		i H s	i/H	i/H	?	
Klorobenzen	H	H			?	
Kadmiyum		i H s	i	i	i	
Kurşun		i H s	i	i	?	i
Toluen	H			H		i

i = İnsanlardan elde edilen kanıtlar

H = Hayvanlardan elde edilen kanıtlar

i/H = Hem hayvanlardan hem insanlardan elde edilen kanıtlar

s = Kısırlığa yol açtığı belirlenen maddeler

i = Erkeklerde iktidarsızlığa yol açtığı bilinen maddeler

?= Vücudun diğer bölümlerinde kansere yol açtığı belirlenen maddeler

Özellikle üzerine bir çok çalışmanın gerçekleştirdiği bu risk ve risk grubu üzerine aktarılabilecek çok bilgi vardır.

Riskin en önemli göstergesi strestir. Stres, riskle karşılaşan bireyin, bununla başa çıkamadığı ölçüde büyür. İnsan ile riski hiç karşılaştırmamak ana amaçtır. Ana amaç olan "sıfır risk"e ulaşmayı engelleyen bir çok etmen vardır:

1. insan düşüncesinin sınırları,

2. Bilimin sınırları,

2.1. Pazara katılan yeni ürünlerle ilgili "sağlık-güvenlik-çevre" araştırmalarının yeterince yapılmamış olması, Yerine koyamama : Toksik maddeyi daha az toksik olanla değiştirmeyi başaramama,

2.2. Kaynaktan yayılımı önleyememe,

2.3. Toplu ve kişisel önlemler etkin bir sonuç alamama.

3. Ekonominin sınırları, 3.1. Sıfır riske ulaşmanın ve sürdürülebilirliğin maliyetinin karşılanamaması,

3.2. Sıfır riske ulaşmak istemeyenler ile isteyenler arasında oluşan rekabet eşitsizliği,

3.3. Üretim zincirinin bütününe "sıfır risk" yaklaşımına ayak uydurmaması.

4. Kültürel engeller ve bilinçsizlik,

5. Bireysel varyasyon.

O halde riski sıfırlamayı ana amaç olarak saydıktan sonra, minimize etmeyi ikinci sırada ve önemle üzerinde durulması gereken bir amaç olarak belirtmek gerekir. Mesleki toxic ajanlarla mücadele stratejisi işte bu iki amacın gerçekleşmesi için çizilir.

Burada öncelikleri belirleyen diğer bir önemli gösterge, risk oluşturan tehlikenin büyüklüğünün ölçülmesidir.

Tehlikenin büyüklüğü, biyolojik ve çevresel ölçümlerle ortaya konulur. Maruziyet limitleri oluşturulması ve bunların sürekli izlenmesi yoluyla, "sıfırlanamayan" riskin insan üzerinde en az zararı oluşturmaya hedeflenir.

Sunuk kalma (exposure) limitleri ve bunların uygulamada izlenmesi yükümlülüğünün işverene verilmesi,

meslek hastalıkları ile ilgili mevzuatın kaldıraç noktalarından biridir. Tıpkı Arşimed'in "Bana bir kaldıraç noktası verin, Dünyayı yerinden oynatayım" dediği gibi, sunukiyet limitlerinin uygulanması ile mesleksen toksik ajanlara yönelik mücadelede çok büyük adımlar atılabilir. Sırası gelmişken, risk grupları yaklaşımımızın mevzuata yansıtılmasının da ne denli önemli olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Çizilen mücadele stratejisinin yaşama geçirilmesinde ve bunun adaletli olarak tüm işyerlerinde uygulanmasında, ulusal ve uluslararası mevzuatın büyük önemi vardır. Mevzuat işverenlere işyerlerinde almaları gereken önlemleri gösterirken; devlete ve sendikalara da bunu denetleme ödevini yüklemiştir. Çalışma yaşamının bu üç önemli aktörü, risk gruplarına eğilerek, önceliklerin belirlenmesinde ve insan yaşamının korunup - geliştirilmesinde ana-aktörler olarak rol oynarlar.

Mesleksen riskler incelenirken ve bunlarla mücadele stratejisi çizilirken üzerinde durulması gereken en önemli gruplamalardan biri de sektörler göre yapılandır. Mesleksen toksik ajanlarla yalnızca sanayide ya da maden ocaklarında karşılaşılmaz; tarım sektörü de büyük ölçüde risk altındadır. O kadarki, yalnızca tarım çalışanları ve aileleri değil; onların ürettiklerini kullanan geniş toplum kesimi de tehlike ile yüzyüzedir. Şöyle ki, tarımda kimyasal gübreleri kullanılarak, kimyasal ilaçlama yoluyla tarım zararları ile mücadele edilerek, üretim artışı hedeflenmektedir. Ama bilinçsizlik bu riskin boyutlarını arttırmaktadır. Bu amaçla kullanılan toksik maddelerin depolanmasından, kullanılmasına kadar geçen süreçte önlemlere uyulmaması büyük tehlikeler yaratmaktadır. Bilinçsiz ve duyarsız çiftçi, kendisi ve çevresi için daha zararlı olan ilacı seçmemekte; gerekenden yüksek doz uygulayarak daha etkili sonuç alacağını sanmaktadır. Benzer bilinçsizlik ve duyarsızlık, tüketici için de geçerlidir.

Riskli sektörlerin yanında riskli işler ve işyerlerinden de söz edilebilir. Sözelimi, kazanlar gibi dar alanlarda, kapalı mekanlarda yapılan çalışmalar, olumsuz sağlık ve güvenlik koşullarında yapılan çalışmalar riskli işlerden sayılır. **"Ağır ve tehlikeli işler", "parlayıcı patlayıcı tehlikeli zararlı işler" ya da "yıpratıcı işler"** vb tanımlamalar, bu işlerde çalışanları risk gruplarının içerisine sokar. Önlem alınmasını ve çalışanların sağlığının daha büyük bir özenle izlenmesini zorunlu kılar.

Bütün bu, çalışanlardan ve tüketicilerden kaynaklanan nedenlere ek olarak, bu toksik ajanların üretiminden ve pazarlanmasından çıkar sağlayan grupların, daha çok kar elde etme gayretlerinin büyük bir tehlike yarattığı; önlem stratejilerinin uygulanmaması için baskı grubu oluşturduğu, strateji çizenlerin ve yararlanıcıların gözünden kaçmamalıdır.

Özel olarak mesleksen toksikoloji alanında ve genel olarak tüm sosyal alanlarda, risk gruplarına yönelik politikaların vazgeçilmez adımı, bireylerin duyarlılaştırması ve onların tepkilerinin örgütlenmesi çalışmalarıdır. Ben bugün biraraya gelişimizi de bu amaca hizmet eden bir buluşma olarak görüyorum.

Kaynaklar

¹ ILO: Eliminating The Worst Forms of Child Labour - ILO Publication 2002, p.25-26).

² Mc Guigan M.A.: Toxic Exposures: Incentives for Action, in "Child Health and Child Labour: From Information to intervention", Netherlands Foundation for International Child Health, Amsterdam 1998 p.23

³ Karahalil B., Burgaz S., Karakaya A.E., Fişek A.G. : Biological Monitoring of Young Workers Exposed to Polycyclic Aromatic Hydrocarbons in Engine Repair Workshops, Mutation Research, 412: 261-269, 1998

⁴ www.fisek.org/childlabour/fisekmodel.

⁵ WHO : Women and Occupational Health - Issues and policy paper for the Global Commission on Women's Health, Geneva 1999 p.60

⁶ Westerholm P.: Pregnancy and the Working Environment, Joint Industrial Safety Council, Sweden 1994.

⁷ ILO: Health and Safety for Women and Children, Bureau for Workers' Activities, Geneva 1996.

* Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni

** The Second International Symposium on Medical Geology, Nutrition and Cancer (31 Mart - 03 Nisan 2003, İstanbul'da çağrılı bildiri olarak sunulmuştur.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

MAKİNE YAĞLARININ KULLANILMASINDA İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

" Bir şeyin niçinini bilirsek tüm nasılları da çözebiliriz "
Nietzsche

Prof.Dr. İbrahim Kavrakoğlu'nun "Öncü Olsan Ölür Müsün?" başlıklı makalesi dikkatimi çekti:

Sn. Kavrakoğlu anılan yazıda ; "Yeni bir fikri, bulunduğum - ya da danışmanlığını yaptığım- bir kuruluşta uygulamaya kalktığımda ilk tepkiler şöyle olur:

"Bunu uygulayan başkası var mı?"

Diyelimki var ve örnekler verdiniz. Arkasından şu tepki gelir:

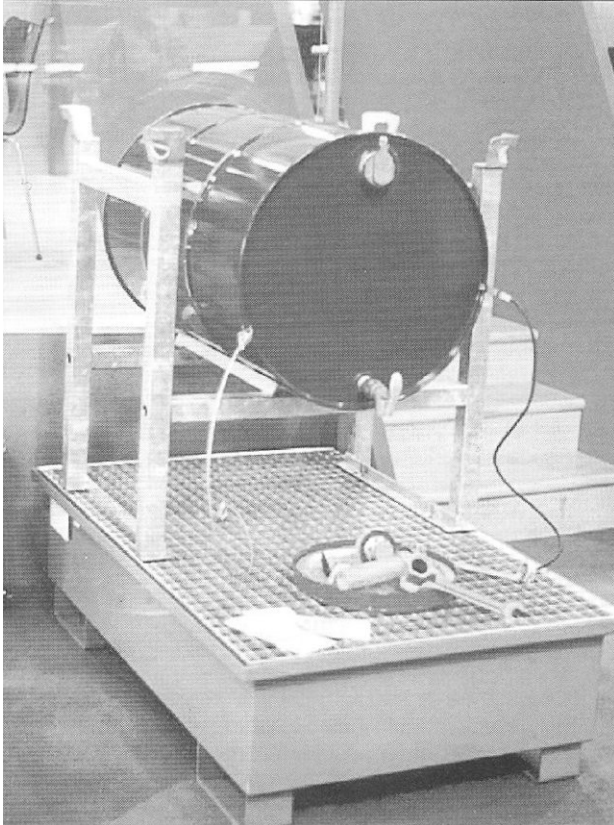
"Ama, Türkiye'de uygulayan var mı?"

Sözgelimi, Türkiye'de de uygulayanlar olsun. Bu defa: **"ama biz bunu yapamayız!"** şeklinde görüşler geldiğini belirtmektedir.

İşyerinin, her şeyi bir anda değiştirmek isteyen, bu işe baş koymuş bir "idealist iş sağlığı güvenliği uzmanı / görevlisi" için uygun bir yer olmadığını da unutmamamız, değişimi gerçekleştirmeye çalışırken sabırlı, azimli, inançlı olmayı, övünmekten ya da alaycılıktan kaçınılması gerektiğini deneyimlerimiz bize kanıtlamaktadır. Göreviniz ne olursa olsun onu olağanüstü iyi bir şekilde yürütmelisiniz.

Hemen hemen her yerde karşımıza çıkan makine yağlarının taşınmasında, depolanmasında ve kullanılmasında "sıkça karşılaşılan yanlışlık ve sorunları aşmak", aynı zamanda **"sizin ve**

firmanızın güvenliği için" uyulması gereken kurallar şöyledir:

işin başında; ambalajlar daima temiz tutulmalı ve temiz bir bez ile tozları silinmelidir. Eğer bir ürünün etiketinde, renginde veya kokusunda bir değişiklik söz konusu ise mutlaka önemsenmeli ve üretici firma yetkilisi bu durumdan haberdar edilmelidir.

Böyle bir yağ mutlaka ayrı bir yerde stoklanmalı ve ilave etiket ile durumu belirtilmelidir. Durumu üretici firma yetkilisi tarafından belirlene kadar kullanılmamalıdır.

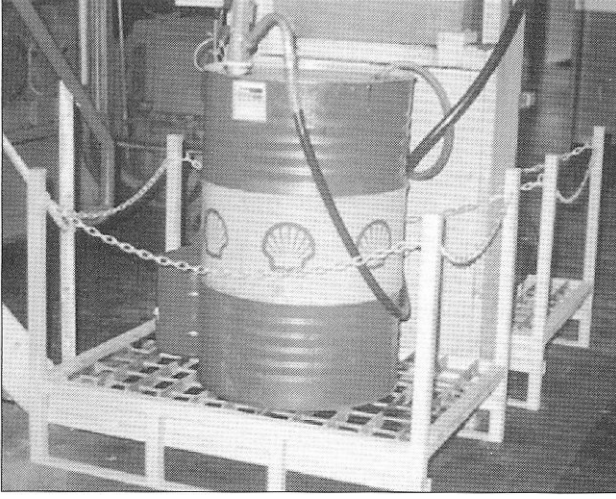
Yağlar daima temiz ve sağlam kaplara alınmalı ve bu şekilde gerekli makine ve bölgeye gönderilmelidir. Aksi takdirde akıtan yağ kapları çok kısa sürede her yere kirli yağ bulaştırır.

Yağ dağıtım vanalarının altında mutlaka güvenlik tepsileri - hazneleri bulundurulmalıdır.

Yere dökülmüş yağ iş kazaları için gerekli şartları hazırlar. Bu nedenle dökülmüş yağ hemen silinmeli ve ortamın kaygan olmadığından emin olunmalıdır. Temizlik için

odun talaşı iyi bir malzemedir. Ancak odun talaşının yangına neden olmaması için süratle ortamdaki uzaklaştırılması gerekir.

Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine (14.3.1991 tarihli Resmi Gazete) ve "Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (27.8.1995 tarihli Resmi Gazete)" göre, yağlı atıklar tehlikeli atık sınıfında değerlendirildiği de unutulmamalıdır.

Boş yağ ambalajlarını yağ saklanması dışında başka bir amaç-ile kullanmayınız. Özellikle üzerinde etiketi bulunan bir ambalajın içine herhangi bir işaretleme yapmadan farklı bir malzeme konulması halinde oluşabilecek yanlışlıklar çok kötü sonuçlar doğurabilir.

Boş fiçileri tezgah gibi kullanıp üzerinde kaynak veya taşlama işlemleri yapmayınız. Patlama riskini göz önüne alarak bir fiçiyi asla oksii-asetilen kaynağı kullanarak kesmeyiniz.

Dışarıda Depolama

Eğer çok yüksek sıcaklıktan korunabiliyor ise bazı yağlar dışarıda saklanabilir. Ancak yazın sürekli güneş ışığına maruz ortamlar veya sıcaklığın OOC altına düştüğü şartlar yağlar için zararlı olabilir. (Mümkün ise fiçiler dışarıda sundurma altında tutulmalıdır).

Bazı ürünler kesinlikle dışarıda saklanmaz.

- Transformatör yağları
- Soğutma sistemi yağları
- Parafinik yağlar
- Gresler
- Kesme yağlarının bir kısmı.

Açıkta saklarken fiçiler baş aşağı olmalı ve palet üzerinde tutulmalıdır.

Fiçi üstünde biriken su süpürülerek temizlenmelidir.

Eğer yatay saklanma söz konusu ise yağ kapakları saat 3 yada 9'u gösterir konumda olmalıdır.

Fiçiler açıkta iken belirli aralıklar ile korozyonun oluşup oluşmadığının kontrol edilmesi gerekir. Eğer fiçilerde korozyon oluşumu başlamış ise gerekli temizlik yapılmalı ve fiçiler hemen kapalı bir alana alınmalıdır.

Tenekler veya küçük ambalajlar açıkta bekletiliyor ise mutlaka korozyon için önlemler alınmalıdır. Çünkü bu tür ambalajlar kötü hava koşullarına dayanmak üzere tasarlanmamışlardır. Korozyondan korunmanın en iyi önlemlerinden biri de bu tür malzemelerin üstüne bir örtü ile kapatmaktır.

Kapalı Alanlarda Saklama

Kapalı alanlarda saklama daima tercih nedenidir. Ancak depo alanı sınırlı ise küçük ambalajlar için bu alanı kullanmakta yarar vardır.

Genellikle kapalı mekanlarda sıcaklık çok düşmez. Ancak geçen buhar hatları veya depo yakınında bulunan fırınlar depo sıcaklıklarını yükseltebilirler. Bu durumda uzun süre sıcakta bekleyen yağlarda bozunma riski ile karşılaşılabilir. Uygun bir havalandırma ve alınacak ek önlemler ile bu risk ortadan kaldırılabilir.

Yangına Karşı Önlemler

Ambalaj içerisindeki gres ve yağların yanma riskleri çok azdır. Bu risk parlama noktası diye nitelendirilen fiziksel özellik ile paralellik gösterir. Parlama noktası düşük olan yağların yanma riskleri yüksektir. Ancak genel olarak yağ parlama noktaları 150°C üzerindedir.

Eğer bir ürünün parlama noktası 55°C altında ise ürün-mutlaka havalandırılman bir bölgede saklanmalı ve ateşten uzak tutulmalıdır. Bu tür ürünlerin ambalajları sıkı sıkıya kapalı olmalı, eğer kapaklarda bir deformasyon gözlenmiş ise mutlaka koruyucu önlemler alınmalıdır.

Parlama noktası 55°C üzerinde olan ürünler için özel önlem gerekmez. Ancak mümkün ise bu ürünlerde serin yerde saklanmalıdır.

Yağdan dolayı çıkan yangınlarda CO₂ söndürücüleri, kuru kimyevi toz ve kum kovaları kullanılmalı

asla su ile söndürülmeye çalışılmamalıdır. Su yağı üstünde taşıyarak başka noktalara iletir ve yangının genişlemesine yol açar.

Fiçilerin Depolanması

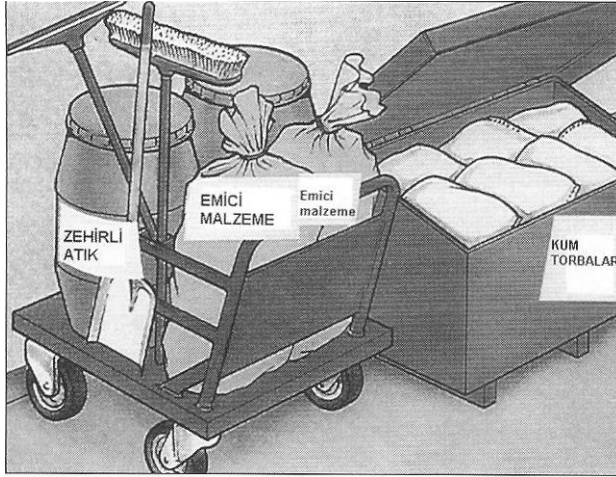
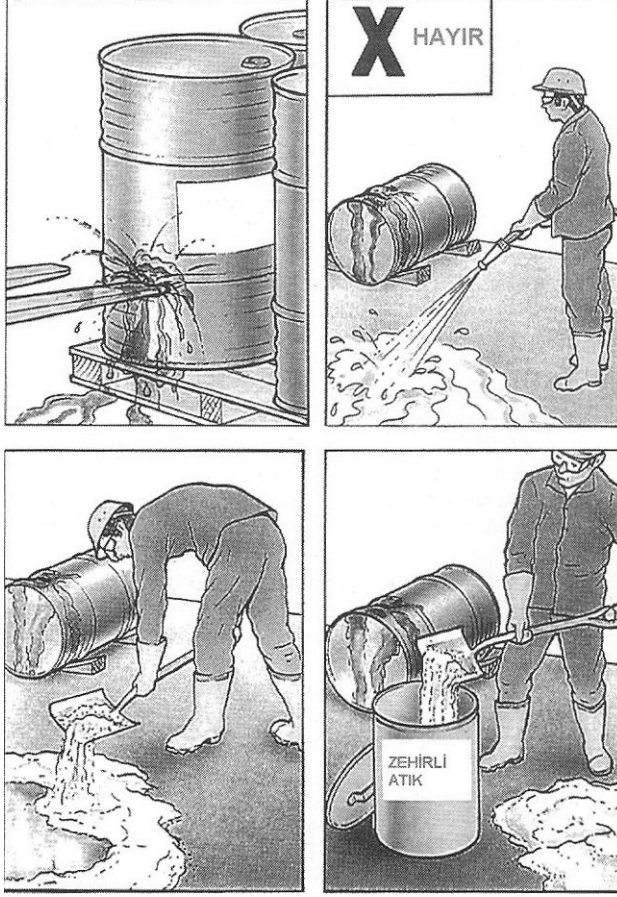
Eğer yer elverişli ise fiçileri yatay olarak saklamak en doğrusudur. Ancak fiçiler gerekirse paletler üzerinde dikey olarak da saklanabilir. Burada dikkat edilecek nokta, fiçilerin daima baş aşağı tutulmasıdır.

Eğer stoklama sırasında ambalajlar üst üste konuyor ise aralara palet yerleştirilmesi ambalajların hasar görmemesi için çok önemlidir. Ayrıca ambalaj üzerinde yazılı maksimum yükseklik sınırını geçmemekte yarar vardır.

Çelik borulardan yapılmış raflar yağların stoklanması için idealdirler. Bu raflar hem envanter kontrolünü kolaylaştırır, hem de FİFO (ilk giren ilk çıkar) kuralının uygulanmasında uygun ortamı yaratırlar.

Bütün dökme yağ tankları, yağların transfer edildiği borular, dökme yağ doldurulan fiçiler etiketlenmelidir.

Yumuşak gres içeren fiçilerin (0 numara ve 1 numara) dikey olarak stoklanmasında yarar vardır, çünkü gres fiçi ağızları daha büyük olduğu için taşınma sırasında ağızda oluşan hasarlar gres fiçisinin akıtmasına neden olabilir.

Yağların İş Sağlığı Güvenliği Kurallarına Göre Kullanımı

Amaca uygun kullanıldığı sürece madeni yağlar insan sağlığına zarar vermezler ve tehlike düzeyi son derece azdır. Yağların kullanılmasında dikkat edilecek en önemli konu deriye ve göze temasını engellemek ve yağ buharlarını solumamaktır.

Genel Öneriler

- Kurşun içerdiği belirtilen yağlar püskürtmeli yağlama sistemlerinde kullanılmamalıdır.
- Kullanılmış yağlar bozulabileceği için bu yağların deri ve göz ile temasını engelleyici koruyucu teçhizat kullanılmalıdır. Özellikle kullanılmış motor yağlarında koruyucu teçhizat kullanımı çok önemlidir.
- Yüksek basınç ile gresleme yapan pompalar

kullanılırken olan ve gresin deri altına sızmasına yol açan kazalar önemsenmeli ve hemen tıbbi yardım yapılmalıdır.

- Yağın deri ile temasının sık ve devamlı olmasının kaçınılmaz olduğu hallerde deride oluşan anormallikler ile ilgili olarak hemen bir hekime başvurulmalıdır.
- Yağ sıçramalarını engellemek için kapaklar, muhafaza veya siperlikler yapılmalıdır.
- Yağı rahatlıkla uygulayabilmek için, yağdanlık, gresörlük gibi ekipmanların sürekli el altında bulundurulması gerekir.

Çalışanların rahatlıkla ellerini yıkayabilecekleri lavaboların, çok fazla alkali (bazik) olmayan sabunların her an bulunduğu temizleme noktaları olmalıdır. Çok alkali olan sabunlardan, deriyi tahriş edebileceği için kaçınılmalıdır.

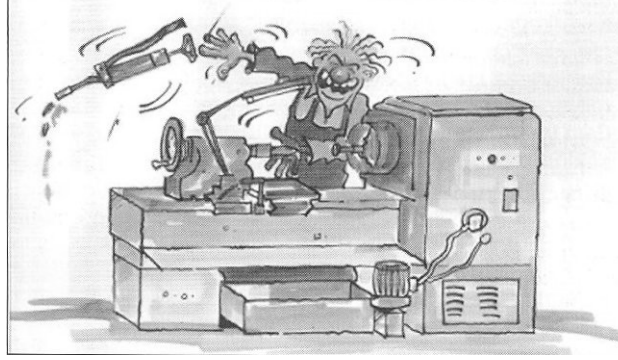
Yağ ile temasın kaçınılmaz olduğu her noktada eldiven kullanmakta yarar vardır. Eğer bu mümkün değilse yağ itici tipte kremler kullanılmalıdır. Her çalışma ortamında mutlaka bir ilk yardım çantası bulunmalıdır. Belirli aralıklarla çalışma ortamı denetlenmeli ve yukarıda özet olarak belirtilen önerilerden eksik var ise hemen giderilmelidir.

Yağ bulaşmış el aletleri, bez ve üstüğü gibi malzemeleri ceplere, özellikle pantolon ceplerine koymamalıdır.

Yemek öncesi veya tuvalet öncesi eller sabun ile dikkatlice temizlenmelidir. Temizleme işlemi için asla gazyağı, benzin, heksan gibi solventler kullanılmamalıdır.

Çok fazla yağ bulaşmış iş elbisesi temizlenmeden giyilmemelidir. Özellikle bu durum iç çamaşırlarda büyük önem kazanır. İş elbiseleri düzenli olarak yıkanmalıdır.

Yağlı üstüğü, paçavra gibi atıklar ağız iyice kapanabilen metal toplama kaplarına atılmalıdır. Bu kaplara asla sönmüşte olsa sigara atılmamalıdır. Transmisyon yatakları hareket esnasında yağlanmayacaktır. Hareket halinde yağlama yapılması teknik zorunluluğu bulunan hallerde, uzun ağızlı özel el yağdanlıkları kullanılacaktır, (İşçi Sağ. ve İş Gvü.tüz.m:155).

Kaynaklar:

1. - -, Storage of Hazardous Materials: A Technical Guide for Safe Warehousing of Hazardous Materials Technical Report Series No:3 , UNEP, First Ed. 1990.
2. -, supervisors Safety Manual, 6th.ed., National Safety Co-uncil, Chicagp, 1985.
3. Plog, Barbara A. (Ed), Fundamentals of Industrial Hygiene, 3 rd. ed. Chicago, Ill., National Safety Council, 1988.
4. KalDer Forum, Ocak-Şubat 2002, Yıl 3, Sayı9, s.40
5. Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Resmi Gazete 13.03.1991
6. Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Resmi Gazete 27.08.1995
7. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, 04.12.1973 günlü ve 7/7583 sayılı kararname, 11.01.1974 tarih ve 14765 sayılı Resmi Gazete
8. Shell Madeni Yağlar ve Gresler Kataloğu (Malzeme Güvenlik Bilgi Formları).

Kim.Müh.;

İş Sağlığı ve İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;

Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi;

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Filipinlerde İş Sağlığı ve Güvenliği: WISE Programı

Can Umut ÇİNER*

Giriş

1994 yılında Filipinlerde, Çalışma Bakanlığı'nın ilgili birimi iş ve İstihdam Bölümü (DOLE) tarafından küçük ve orta boyllu işletmelerde (KOBİ) çalışma ortamının iyileştirilmesi programı uygulanmaya başlamıştır. **Küçük İşletmelerde İş Geliştirme (WISE)**¹ adlı bu program, DOLE tarafından yürütüldüğünden destekleme politikaları çerçevesindeki uygulamaları kapsamakta ve KOBİ'lerin çalışma ortamının iyileştirilmesi yoluyla da verimliliği artırma eksenli gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, çalışma yönetiminin temel örneklerinden birini oluşturan WISE örneği incelenecektir.² Ayrıntılara girmeden önce, Filipinler'i kısaca tanıyalım.

1. Filipinler

1521 yılında *Homonhon* adasını keşfeden Macellan tarafından İspanya Kralı II. Filip'in adı ülkeye verilmiştir.³ Güneydoğu Asya adalarından oluşan ülke, 296.209 km² alana dağılmış, 7100 kadar irili ufaklı adalardan oluşmaktadır. Ülke üç temel ada takımına sahiptir. Buna göre kuzeyde *Luzon*, güneyde *Mindanove* aralarında *Visayas* bulunmaktadır.⁴ Ülkenin başkenti Manila, para birimi Filipinler pezosudur. 2000 yılının Mayıs ayındaki duruma göre, Filipinlerin nüfusu 76,5 milyon, nüfus yoğunluğu ise km² başına 222 kişidir. Yapılan tahminlere göre 2003 yılında nüfusun 81,1 milyona çıkması beklenmektedir. Aşağıdaki tabloda ülkedeki nüfus durumu ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Ülkede 2003 yılı Eylül itibarıyla enflasyon oranı % 2.9, cari işlemler dengesi 4,5 milyar dolardır. Temmuz 2003 rakamlarında ise ihracat 2.967 milyar dolar, ithalat ise 3,232 milyar dolar civarında gerçekleşmektedir.⁵ Ülkedeki istihdam yapısında tarımın % 40, sanayinin % 16 ve hizmetler sektörünün % 44 ağırlığı vardır.⁶ Bunlara ek olarak Filipinler'le ilgili bazı önemli istatistikler aşağıda derlenmiştir.

2. Küçük İşletmelerde İş Geliştirme (WISE)

Filipinlerde piyasa ekonomisindeki değişimler ve KOBİ'lerin rolünün önemi, özellikle tüm firmaların % 90'ı düşünülüğünde, Filipinler Hükümeti'ni son yıllarda dört yeni yasayı da kapsayan bir dizi özel ölçüt geliştirmeye zorlamıştır. Bu ölçütlerin amacı, KOBİ'lerin performansını artırarak 21. yüzyıla uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Ülkede, yeni mali imkanlar ve piyasalar yaratmak ya da yeni teknolojilere erişim sağlamak gibi geleneksel yaklaşımlar, belirsiz iktisadi koşulları öngöremediğinden ve KOBİ'lerdeki çalışma koşulları daha çok genel çoğunluğa hitap ettiğinden, devlet, özel kuruluşlarla işbirliği yaparak KOBİ'leri desteklemek için yeni yollar aramıştır. DOLE çalışmalarını, devlet eliyle özellikle KOBİ'lerdeki çalışma standartları, istihdamı destekleme ve geliştirme konuları üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ayrıca, işletmeler düzeyinde bir katılım ve çalışma koşullarının geliştirilmesini amaçlar ve bunların üretim artışına dönüşmesini beklemektedir.

VVISE programı, ülkedeki iş denetimi işleyiş ve usullerinin tam anlamıyla değişmesi gereğini doğurmuştur. WI-SE'nin anlayışında, müdahale yöntemlerinin ve iş müfettişlerinin mesleki kültürünün çalışma hayatındaki yerleşik anlayışın, doğrudan doğruya iş odaklı işletme yapısından; hizmet anlayışlı, çok daha geniş bakış açısına sahip, öneri, teşvik ve gelişmiş çalışma koşulları içeren, işletme gelişiminde ortak bir vizyona sahip bir yapıya geçilerek değiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Hem yerel hem uluslararası çapta gerçekleştirilen bir dizi çalışma sonucu çalışma koşulları ile verimliliğin artması arasında bir bağlantı olduğu ortaya çıkmış ve araştırma hükümet tarafından da benimsenmiştir. Bu aynı zamanda, yaklaşık on yıllık bir geçmişi olan iş denetimi anlayışının aşama aşama gelişiminin son halini de göstermektedir. Diğer taraftan, özellikle işgücünün sağlık ve güvenliği düşünülüğünde, işletmeler için geleneksel iş denetimi kavramının üzerinde yeniden durulması gereği konusunda da artan bir farkındalık söz konusudur.

Bu süreçte DOLE, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) "*Daha Yüksek Verim ve Çalışmak için Daha iyi Bir Ortam*" metodunu temel alarak VVISE programının yürürlüğe girmesi için zemin sağlamıştır. Bu bağlamda, DOLE'nin "*Teknik Yardım Ziyareti*" (TAV), VVISE programı ve "*İstatistiksel ve Performansa Dayalı Oranlama Sistemi*" (SPRS) bunun parçaları olarak sıralanabilir. 1976 - 1985 yılları arasında benzer deneyimler geçirilmiş ve Teknik Yardım Ziyareti olarak bilinen bu çalışmalar, KOBİ'lerde tamamen farklı bir aracılık mekanizmasının gelişmesine ön ayak olmuşlardır. Bu tip ziyaretler esnasında, iş müfettişlerinin gözetiminde, işletmenin verimlilik sorunları için hazırlanmış acil eylem planı ve sağlık - güvenlik konularındaki bilgiler bir bütün halinde gözden geçirilmektedir.

İş müfettişlerinin hedeflediği etkili eğitim araçlarının kullanımına rağmen, teknik yardım ziyaretleri çok parçalı bir gelişim izlemiştir: Bu yöntem ancak birkaç yıl sonra çalışma koşullarının rapor edilmesi için uygun dokümanların oluşması ve yürürlüğe konacak geliştirme yöntemlerinin düzenlenmesi konularında sonuç vermeye başlamıştır. Bununla birlikte, iş denetimlerinden işletmelerin % 40'ının etkilendiği düşünülecek olursa, bu, "iş müfettişliği" konusunda işletmelerin bütününe kapsayan bir anlayışın yolunu açmıştır. Bunun gerçekleştirilmesinde, yüksek verimlilik anlayışıyla iş ortamındaki değişiklikleri bir araya getirilmiş ve böylelikle iş müfettişinin görev tanımı da genişletilmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) ekonomik desteğiyle ve ILO'dan alınan teknik yardımla, VVISE programı 1994'ten beri dört pilot bölgede denenmiştir. Da

ha sonra, DOLE'nin kendi bütçesi içindeki sermayesi kullanılarak, kurumun 15 bölge ofisine yayılmıştır.

Kaynaklar, WISE programının erişilmesi istenen hedeflerine ulaşma çabası ışığında kullanıma açılmıştır. Bir başka deyişle söz konusu kaynaklar, iş denetimi ve bunun yer aldığı ortamı kökten değiştirmeyi amaçlayan net strateji için kullanılmıştır. Programın daha geniş kullanım alanı bulması, bulundukları işletmelerdeki önemli sayıdaki elemanın eğitilmesiyle mümkün olabilmektedir.

İŞGÜCÜ VE İSTİHDAM DURUMU	Temmuz 2003	Nisan 2003	Temmuz 2002
Toplam İşgücü (milyon)	34.2	34.6	33.9
İşgücüne katılım oranı	67.4%	67.1%	67.1%
İstihdam oranı	87.3%	87.8%	88.8%
İşsizlik oranı	12.7%	12.2%	11.2%
Eksik istihdam oranı	20.8%	15.6%	17.1%
İŞYERLERİNİN SAYISI (10dan daha fazla işçi çalıştıran)	1998	1997	1996
Tarım ve ormancılık	1,257	1,196	1,095
Balıkçılık	502	501	439
Madencilik ve Taşocağı işletmeleri	180	193	188
İmalat Sanayi	15,674	14,734	13,526
Elektrik, gaz ve su	603	588	582
İnşaat	1,475	1,457	1,501
Toptancılık ve perakendecilik	17,903	15,237	13,336
Oteller ve restoranlar	7,092	6,686	6,275
Taşımacılık, storage and iletişim	3,011	2,734	2,581
Mali aracı kurumlar	5,744	5,452	5,229
Gayrimenkul, kiralama vb faaliyetler	4,165	3,804	3,613
Özel eğitim hizmetleri	3,929	3,718	3,490
Sağlık ve sosyal işler	1,181	1,135	1,087
Diğer toplumsal ve sosyal hizmetler	2,065	1,935	1,812
NÜFUS	2000	1995	1990
Toplam	76,504,077	68,616,536	30,703,206
Erkek	38,524,266	34,584,170	30,538,285
Kadın	37,979,811	34,032,366	30,164,921
SAĞLIK VE YAŞAM GÖSTERGELERİ	2000	1999	1998
Doğum	1,699,380	1,613,248	1,632,859
Erkek			853,304
Kadın			779,555
Evlilikler	572,955	551,444	549,265
Ölümler	364,751	347,643	352,992
Erkek			210,592
Kadın			142,400
Yaşam Beklentisi			
Erkek	66.93	66.63	66.33
Kadın	72.18	71.88	71.58
Aile Planlaması	2002	2001	2000
Doğum Kontrolü	48.8%	49.5%	47.0%
Modern Yöntem	35.0%	31.1%	32.3%
Geleneksel Yöntem	13.8%	16.4%	14.7%
Okur- yazar Oranı	1994	1989	
10 yaş ve üzeri	93.9%	89.8%	
10 - 64 yaş arası	83.8%	75.4%	

Kaynak: NSO, **Quickstat** - October 2003, « <http://www.census.gov.ph> » (05.10.2003)

Bu kişiler daha sonra bu bilgilerini çalıştıkları ortamlarda kullanmışlardır. Bu çalışmaya katılan diğer devlet kuruluşları şunlardır: Ulusal Ücretler ve Üretim Komisyonu, Uzlaştırma Komisyonu, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Filipinler Üniversitesi Küçük Ölçekli Sanayi Enstitüsü olarak sıralanabilir.

3. WISE Programının Amacı

WISE programı, DOLE'nin genişleme politikasının bir parçasını oluşturmaktadır. Bu politika gereği olarak şu üç hedefi izlemektedir.

- Toplumun genelinin sahip olduğu beklentilere yanıt verebilmek için kurumsal kapasitenin artırılması ve sahip olunan görevler dahilinde bunu diğer ortakların işbirliğiyle gerçekleştirmek;
- Düşük marjinal maliyetle, çalışma ortamında sürekli bir gelişim seviyesine erişebilmek;

- Çalışma koşullarındaki gelişmeleri içeren bir bilgi bankası oluşturmak.

Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi altı yönlendirme ilkesinin hayata geçirilebilmesine bağlıdır. Bu ilkeler:

- Yerel uygulamalar üzerine oluşturmak;
- Fazlasıyla yerelleştirilmiş olsalar bile tüm başarıları ve pozitif artı değerleri kendi menfaatine çevirmek;
- Çalışma koşullarındaki gelişmelerle diğer yönetsel hedefler arasında bağlantı kurmak;
- "Yaparak öğrenme" ilkesini kullanmak;
- Deneyimlerini paylaşmak için insanları cesaretlendirmek;
- İşgücünün aktif katılımını desteklemek.

Bu yeni hedefler, devletin işgücü piyasasındaki işlevlerine ve sorumluluklarına yeni açılımlar getirmekte ve özellikle,

- işletmelerde işçilerin yönetime katılması ile ilgili yükselen beklentilere;
- Özellikle sektörde risk faktörünün diğer yerlere göre daha çok olduğu KOBİ'lerde, sağlık ve güvenlik konularına daha fazla önem verilmesi gereği konusunda yükselen farkındalık düzeyine,

yanıt oluşturmaktadır.

Bunlar aynı zamanda, devletin iş ilişkilerinde düzenleme ve güvenliği sağlama" becerilerini bir araya getirirken, istenen değişiklikleri önerip desteklemektedir. Bu da iş müfettişlerinin en önemli işlevlerinin desteklenmesi anlamına gelmektedir.

Bir başka sorun ise DOLE'nin işletmelerde karşılaşılan durumları istenilen "öneri ve yardım" düzeyinin belirlenebilmesi ve gelişim fırsatları yaratılabilmesi için değerlendire-bilmesiyle ilgilidir.

WISE programı çerçevesinde bu değerlendirme yaklaşımı benimsenmektedir. Çünkü bu yaklaşım, bir çeşit denetleme ve gösterge mekanizması oluşturmuştur, iş müfettişlerinin performanslarını geliştirmenin ötesinde bu göstergeler aynı zamanda;

- "Tavsiye ve Yardım" sağlamak amacıyla ziyaret edilen kuruluşların sayısını;
- işletmelerde WISE usullerinin benimsenmesiyle ilgili denetleme yapabilmeyi hedefleyen, ancak WISE programının kapsamındaki işletmeleri temsil etmeyen güvenlik ve sağlık komitelerinin sayısını;
- Süreç boyunca çalışanların ve yöneticilerin katılımını;
- ilerlemelerin sayısı ve bu ilerlemelerden kişilerin sağladıkları net faydayı

göstermektedir.

Bu temel bilgiler, istihdam durumu ve endüstri ilişkileri kadar çalışanların sağlığı ve güvenliği konularında niteliksel ve sayısal veriler üreten, "Bakanlık İstatistik ve Performans Rapor Sistemi"ne eklenmesi gerekmektedir.

4. Programdaki Aktörlerin Rolü

WISE programı ilk ortaya atıldığında, DOLE'nin kendi içinde kullanmak üzere geliştirdiği bir programdı.

Programın deneme sahası, işyerinde sağlık ve güvenlik konuları başta olmak üzere çalışma koşullarıyla ilgili normları belirlemek ve uygulamakla görevli olan "*Çalışma Koşulları Bürosu*" olarak belirlenmişti. Büronun teorik ve pratik uygulama çerçevesi, bölge yöneticilerinin gözetim ve denetiminde 15 bölge ofisinde uygulanmıştır. Her bölgedeki "*Normları Uygulama Dairesi*" işçi ve işveren üzerinde temel amacı yerine getiren iş müfettişlerinin çalışmalarını teknik anlamda denetlemekle görevlendirilmiştir.

Deneme amaçlı başlayan bu uygulama UNDP'nin mali ve ILO'nun teknik desteğiyle genişletilmiş, bu uygulamaya DOLE'nin bütçesinden bir pay tahsis edilmiştir. Bu aynı zamanda VVISE programının içinde yer alan iş müfettişleri yoluyla, konuyla ilgili farkındalığın artırılması ve işletmelerin bu konuya uyum sağlamasıyla ödüllendirilebilecekleri anlamına gelmektedir.

Bölge bürolarının bütçesinin % 20 ile % 50 oranındaki bölümü denetim için ayrılmaktadır. Bir başka deyişle standart bir yapıda bu konudaki hedeflerin ve stratejilerin belirlenmesi, belli yöntem ve araçlarla bir program izlenmesi gibi konular merkezi bir elden yürütülmektedir. Ayrıca politika belirleme ve uygulama aşamaları arasındaki bağlantı için bölge örneklerinin önemli bir rol oynadığı da bilinmektedir.

Programın ülke çapında uygulanabilmesi için katılımcılardan oluşan bir ağ kurulmuştur. (Devlet, işletmeler, eğitim kurumları, çalışma grupları) Bölgesel ortakların zayıf noktalarının bertaraf edilebilmesi için bu ortaklık, Rotary Kulüpleri, PHILEXPORT (Filipinler İhracatçılar Birliği) gibi kuruluşlara da açık hale getirilmiştir.

Eğer VVISE programı nasıl iş müfettişine yasal öngörüler ışığında özel bir görev yüklüyor ve durumu tüm açıklığıyla ortaya koyması açısından zorluyorsa, bu süreçte rol oynayan sosyal unsurlara da sorumluluk yüklemekte ve aktif katılımlarını beklemektedir.

Bu konuda, ulusal düzeyde bu tür bir sinerji yakalanmış olmasına ve birçok işletme için verimlilik için gerekli bir araç olarak algılanmaya başlamasına rağmen hala bölgesel uygulamaların ötesine geçememiş olan birçok örnek vardır.

5. Uygulama ve Programın Değerlendirilmesi

Politika belirleme seviyesinde, Çalışma Koşulları Bürosu, iş denetimi konusunda bir rehber hazırlar. Ancak, bu seviye ile programı yürütecek kurumlar arasındaki ilişki yukarıdan aşağı değil, diyalektik şekilde belirlenmiştir. Ulusal düzeyde belirlenen hedeflerden sonra, yerel düzeyde politika belirleyenler, kendi hedeflerini merkezi düzeye çıkarmakta bu da teknik düzey ve eşgüdüm konuları açısından tüm sisteme destek vermektedir. Daha sonraki aşamalarda, geri bildirimlere dayanan bilgilerle, hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediği belirlenir. Belirlenen hedefler çerçevesinde, aktörlerin sorumlulukları ve amaçları açık bir şema ile gösterilerek, etkin teorik bir kaynak yaratılmıştır.

Bu program gönüllülük prensibiyle yürütülmüştür. Aşağı yukarı iş Müfettişlerinin % 50'si program dahilinde çalışmaktadır. Programdaki aktörlerin özerkliği ve katılımcı yapısı da bu bağlamda oldukça önemlidir.

Program çerçevesinde ise müfettişlerin değişen rolleri şunlardır.

- Pratik ve tanıdık çözüm örnekleri hakkında bilgi sahibi olmak;
- Girişilen bir harekete müdahale yeteneğine sahip olmak;
- Ortak bir amaç etrafında işçi ve işverenleri bir araya getirmek;
- Destekleme ve izleme faaliyetlerini planlamak;
- İşçilerin katılımını cesaretlendirmek;
- Öğüt vererek engelleri aşma konusunda yardımcı olmak;
- Verimliliği gerçekleştirme hedefiyle çalışma koşullarının iyileştirilmesi hedefini birleştirme kabiliyeti bulunmaktadır.

Sonuç olarak, bu programın sonuçları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- 64 kişi olarak planlanan eğitim göreceğlerin sayısı planlananı aşmış, eğitim alanlar, iş müfettişleri de dahil olmak üzere 246 olmuştur;
- DOLE, denetim ve gözetim konusunda projenin etkinliğini sağlamıştır;
- Eğitim materyallerini oluşturmak üzere personel yetiştirilmiştir;
- 720 küçük işletme sahibi ya da patron ve 1400 yönetici ile 720 işçi formasyon eğitimi görmüştür. Ayrıca çalışma koşullarının ölçülmesi eğitimlerine % 70'den fazla yönetici, farkındalık (duyarlılık) kurslarına ise % 30 oranında katılım sağlanmıştır.
- İlgilenen tüm taraflara eğitici materyaller sağlanmıştır.
- 5000'den fazla işletmeye düzenli denetimleri sırasında destek sağlanmıştır.

¹ WISE: VWork Improvement in Small Enterprises.

² Bu çalışmada, Normand Lecuyer'in "**Les Nouvelles Administrations Du Travail: Des Acteurs du Developpement**"dan yararlanılmıştır.

³ Söz konusu ad "Felipinas"dır.

⁴ « <http://www.filipino.com/sfdot/spots/intro.htm> » (05.10.2003);

⁵ « <http://www.census.gov.ph> » (05.10.2003)

⁶ The Economist, **Pocket World in Figures**, 2001, s. 180-181.

⁷ "poliçe" karşılığı olarak kullanılmıştır.

Kaynakça

LECUYER, Normand, **Les Nouvelles Administrations Du Travail: Des Acteurs du Developpement**, BİT, Geneve 2000.

FILIPINO « <http://www.filipino.com/sfdot/spots/intro.htm> » (05.10.2003)

NSO « <http://www.census.gov.ph> » (05.10.2003)

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Risk Gruplarına Yönelik Sosyal Politikalar

Şenay GÖKBAYRAK*

senay.gokbayrak at fisek nokta org nokta tr

Çalışma yaşamında fizyolojik, ruhsal, sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü, üretim sürecinde çeşit-risklerle karşılaşma olasılığı yüksek, özel önem gösterilmesi gerekli risk grupları bulunmaktadır. Çalışma yaşamında özel önem gösterilmesi gerekli risk grupları denildiğinde genel kabul gören anlayış, risk gruplarını çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve özürllüler olarak ele almaktadır.¹ Bu sınıflandırma kabul edilmekle beraber, işçi sağlığı ve güvenliğinin temel ilkelerinden biri olan çalışma ve yaşam koşullarının ayrılamaz nitelikte oluşu², risk grupları olarak işçi sağlığı ve güvenliği açısından işyerlerinde özel ve öncelikli olarak korunması gereken bu grupların yanı sıra, toplumsal yaşam içinde çok daha geniş bir perspektifle çeşitli risk grupları ortaya çıkarmayı ve söz konusu risk gruplarına yönelik geliştirilecek sosyal politikaların da bu yaklaşım çerçevesinde bütünsel olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Örneğin, istihdam biçimlerine göre risk grupları (a-ti-pik çalışanlar, ev eksenli çalışan kadınlar), sektörlere göre risk grupları (tarım, maden ve inşaat işlerinde çalışanlar), sosyal güvence durumuna göre risk grupları (formal, enformel sektörde çalışanlar, tarımda çalışanlar, mevsimlik çalışanlar) gibi.

Böyle bir yaklaşım ile risk gruplarını değerlendirmek, risk gruplarına yönelik koruyucu nitelikteki uygulamaların sadece işyeri ile sınırlı kalamayacağını, kalırsa anlamsızlaşacağını bir göstergesidir. Özürllü bir çalışana yönelik olarak, çalışma ortamında güvenli ve sağlıklı koşullar oluşturmak doğru olmakla birlikte yeterli değildir. Eğer bu özürllü kişi, işyerine ulaşmak için engeller aşmak zorunda kalıyorsa, işyeri dışında, toplumsal yaşam içinde çeşitli olumsuzluklar ve riskli koşullar altında kalıyorsa, işyeri sınırları içinde bu kişiye yönelik olarak ortaya koyduğunuz uygulamalar boşa gitmiş olacak ve çalışma saatleri dışında geçireceği kaza ve/veya hastalıkların yükü de çalışma ortamına yansıyacaktır. Risk gruplarına yönelik oluşturulacak sosyal politikalarla bütüncül yaklaşımın gerekliliğini anlatan diğer bir örnek, işyerlerinde çalışan çocuklara yönelik olarak ortaya konulması gereken koruyucu düzenleme ve uygulamaların ancak kısa erimde olumlu sonuçlar getirebileceğidir. Çalışma yaşamında yer alan çocuklara ilişkin oluşturulacak sosyal politikalarda, esas olarak çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerinin çok önemli çağlarında, çalışmak zorunda kalmalarına neden olan etmenlerin etkisini hafifletmek ve/veya bu etmenleri ortadan kaldırmak amaç olmalıdır. Bir risk grubu olarak çocuklara yönelik oluşturulacak uzun erimli sosyal politikalarda, yoksullukla savaş, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi, nüfus planlaması, eğitim olanaklarının nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesi gibi sosyo-ekonomik etmenlerin göz önüne alınması ve bu politikaların işyerlerindeki çocuklara yönelik oluşturulan koruyucu düzenlemeler ile bir bütün ve tutarlılık içinde olması gerekmektedir. Risk gruplarına yönelik sosyal politikalar kısa erimde, çalışma ve yaşam ortamlarında risk gruplarını koruyucu nitelikteki uygulamaları içerirken, uzun erimde risk gruplarını risk grubu olarak değerlendirmemize neden olan olumsuzlukları giderici yönde ekonomik ve sosyal yaşama yönelik uygulamaları içermelidir. Risk gruplarına yönelik sosyal politikaların oluşturulmasında ilk aşama risk yönetim sürecinin ortaya konulmasıdır. Risk yönetimi, risk düzeyini azaltmak için gerekli tüm önlem adımlarından oluşan bir süreçtir.³ Risk yönetim sürecinin en önemli özelliği ise önceliklemidir. Risk gruplarına yönelik sosyal politikaların oluşumu ve uygulanmasında öncelikleme kıt kaynaklarla (insan gücü, teknik donanım gibi) maksimum faydanın sağlanması açısından önemlidir. Tıpkı sosyal hekimlik felsefesinin, en önemli hastalıklar, bir toplumda en çok öldüren, en sık görülen ve en çok sakat bırakan hastalıklardır kuralında olduğu gibi.⁴ Bu kural, risk yönetim sürecinin temel aşaması olan öncelikleme için de geçerlidir. Bu bağlamda önceliklerimiz belirlenirken öncelikle "en"lerin ortaya konulması gerekmektedir. Önceliklemeyi gerekli kılan bir diğer unsur, riskin sonucuna yönelik çalışmalar (tazmin edici felsefe) yapmak yerine, riski görünür kılmak ve bu bağlamda da riskin ortaya çıkmasını önleyici nitelikteki çalışmalar yapmanın çok daha akılcı ve maliyet etkin bir yaklaşım olmasıdır. Riski önlemek, tazmin etmekten çok daha kolay ve rasyonel bir çabadır. Örneğin, özürllülerin rehabilitasyonunda çok önemli bir yeri olan özürllü istihdam

çalışmalarının ülkemizdeki ekonomik kriz ve yaygın işsizlik ortamı içinde önemli güçlüklerle karşılaşması, koruyucu düzenlenmelerin, tazmine yönelik çalışmalara üstünlüğünü ortaya koyan en açık örneklerden biridir.

Türkiye'de işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin bir durum değerlendirmesi yaptığımızda, bu alandaki risk yönetim sürecinin öncelikleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

- Öncelikli kesimler: Küçük ve orta ölçekli işletmeler
- Öncelikli riskler: İş kazaları ve meslek hastalıkları
- Öncelikli gruplar: Çocuklar ve gençler
- Öncelikli alanlar: Madeni eşya imalatı ve tekstil.
- Öncelikli önlemler: İşyerlerinde oto-kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi.

Öncelikli kesimler olarak küçük ve orta ölçekli "işletmelerin seçilmesinin temel nedeni, ülkemizdeki işyerlerinin neredeyse tamamına yakın bir kısmının küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmasıdır. Sosyal Sigortalar Kurumu verilerine göre, 2000 yılında Türkiye'de sigortalı çalıştıran 753.275 işletmenin %98'i 1-50 sigortalı çalıştıran işyerlerinden oluşmaktadır.⁶ Bu rakam aslında, ülkemizde işletmelerin ezici bir çoğunluğunun orta ölçekli işletmelerin de ötesinde küçük ölçekli işletmelerden oluştuğunu göstermektedir. Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde yapılan araştırmalar, işyeri ölçeği küçüldükçe, işyeri işçi sağlığı ve güvenliği göstergelerinin bozulduğunu göstermektedir. Örneğin, işyerlerinde bir risk grubu olan adolesanların iş sağlığı ve güvenliği üzerine yapılan çalışmalar, bu bulguları destekler niteliktedir." Fişek Enstitüsü'nün 1995 yılında Ankara OSTİM Sanayi Sitesi'nde, "Küçük Çocuk Çalıştıran Küçük İşyerlerinde Sağlık Hizmeti Sunumu Projesi" çerçevesinde yer alan 126 işyerinde, çalışma koşullarını değerlendirmek amacıyla yaptığı araştırmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırmada, Avrupa Konseyi İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Komisyonu tarafından çalışma koşullarına ilişkin geliştirilmiş on ölçüt kullanılarak küçük işletmelerin işçi sağlığı ve güvenliği açısından başarısı 5 tam puan üzerinden değerlendirilmiştir. Tablo 1 ve 2'deki sonuçlar küçük ölçekli işletmelerin işçi sağlığı ve güvenliği açısından oldukça riskli alanlar olduğunu ortaya koymaktadır.⁷

Tablo 1. Küçük İşyeri İşçi Sağlığı Göstergesinin İşyeri Büyüklüğüne Göre Dağılımı

	İşyeri Büyüklüğü				
Gösterge	1-5	6-10	11-15	16-20	20+
	2,347	2,498	2,630	2,625	2,795

Küçük ölçekli işletmelerin öncelikli kesimler arasında yer almasının nedenleri, küçük işletmelerin finansal kaynak sıkıntısı ve rekabet ortamında, işçi sağlığı ve güvenliği uygulamalarına bütçe ayırma güçlüğü, küçük ölçekli işletmelerde sendikalaşma oranının çok düşük ya da hiç olmaması, işçi sağlığı ve güvenliği mevzuatının, işyeri hekimi, işçi sağlığı-iş güvenliği kurulları gibi işçi sağlığını ve güvenliğini koruyucu ve geliştirici nitelikteki kurumlar için en 50 işçi çalıştırma yasal koşuluna küçük işletmelerin sahip olmaması nedeniyle böyle bir yükümlülük altında olmamaları dolayısıyla da işyerlerinde işçi sağlığı ve güvenliği açısından çok önemli bir yere sahip olan oto-kontrol mekanizmalarının bulunmamasıdır.

Tablo 2: İşyeri İşçi Sağlığı İş Güvenliği Alt-Göstergelerinin İşyeri Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Alt-göstergeler	İşyeri Büyüklüğü	
	1-5	6+
Çalışma ortam koşulları	2,942	3,115
İşyeri makine araç-gereçleri	2,757	2,835
Ergonomik koşullar	2,128	2,346
Uyarıcı işaret tabelalar	1,785	1,890
Havalandırma	2,600	2,917
Yangın riski ile ilgili önlemler	3,042	3,219
Kişisel hijyen koruyucuları	2,485	2,758
İlk yardım	1,514	1,989
Kişisel koruyucular	1,957	2,406
İşveren tutumu	2,157	2,373
Genel Değerlendirme	2,347	2,572
İşyeri Sayısı	35	91

Küçük işletmelerde öncelikli riskler, iş kazası ve meslek hastalıklarıdır. Ülkemiz iş kazaları açısından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında bulunmaktadır. SSK İstatistiklerine göre, 2000 yılında ülkemizde kayıtlara geçen 74.847'i iş kazası olmuştur. Bir takvim yılında çalışılan 1.000.000 iş saatinde toplam olarak

7.36 kaza olmaktadır. Başka bir deyişle iş kazası sıklık hızı ülkemizde 2000 yılı itibarıyla 7.36'dır. 2000 yılı Eylül-Ekim-Kasım-Aralık döneminde bu hız 15.45 olarak saptanmıştır. Kazaların %70'ni aşkın kısmı ise 50'den az işçi çalıştıran iş yerlerinde olmaktadır. Ülkemizde iş yerlerinde bir yılda 74.847 iş kazası olmasına karşın, 803 meslek hastalığı saptanması ise Türkiye'de meslek hastalıklarının olmadığını değil, görünmediğini başka bir deyişle aranmadığını ifade etmektedir. Söz konusu veriler, sadece kayıtlı işletmelere ait verilerdir. Kayıt dışı sektörde yer alan işletmelerin ve/veya işçilerin sayısı göz önüne alınınca, gerçekte iş kazaları ve meslek hastalıklarının sayısının çok daha fazla olduğu görülecektir.

Küçük işletmelerde öncelikli risk grupları olarak çocuklar ve gençlerin seçilmesinin nedeni ise, çocukları çalıştıran işyerlerinin, çalıştırmayanlara oranla işçi sağlığı ve iş güvenliği göstergelerinin daha düşük olmasıdır. Tablo 3'deki rakamlar incelendiğinde, çocukların çalıştırıldıkları ortamların, onları yetişkinlere oranla daha büyük bir risk altına soktuğu görülmektedir.

Öncelikli alanlar olarak madeni eşya ve dokuma sanayinin seçilmesinin temel nedeni ise, ülkemizde 2000 yılında meydana gelen 74.703 iş kazasının 8.703'nün metalden eşya yapımında, 6.895'nin ise dokuma sanayinde meydana gelmiş olmasıdır. Bu iki sektör, iş kazaları sıralamasında ilk iki sırada yer almaktadır.

Küçük ölçekli işletmelerde öncelikli önlemler olarak oto-kontrol mekanizmaları kurulmalıdır. İşyeri ölçeğinin küçülmesi, özellikle sağlık-güvenlik hizmetlerinden yararlanmayı güçleştirmektedir. Küçük işletmelerin işçi sağlığı ve güvenliği alanında tek başlarına yapamadıklarını, ortak sağlık-güvenlik birimleri aracılığıyla yapmaları düşünülebilir. Ancak bu noktada, yalnız bırakılmışlık ve ortaklaşa çalışma ve örgütlenme anlayışının olmaması bir çok sorun yaratmakla birlikte, bu hizmetleri onlara götürecek toplumsal odakların oluşturulması, bu sorunları çözüme kavuşturacak uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Ülkemizde küçük sanayi sitelerinde işçi sağlığı ve güvenliği birimi örneklerinden biri olan Fişek Enstitüsü'nün uyguladığı model de böyle bir anlayışın ürünüdür.

İşyerlerinde işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin oto-kontrol mekanizmaları çerçevesinde yapılması gerekenler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Sürekli ve gelişen risk analizlerinin yapılması,
- Tehlike odaklarının belirlenmesi,
- Bu tehlike odaklarına yönelik öncelikle koruyucu nitelikli önlemlerin alınması,
- Tehlikelere karşı sürekli olarak risk gruplarının ve işletme sahiplerinin eğitilmesi.

Bu çalışmaların tek bir işyeri ve sadece işyeri düzeyi ile sınırlı kalmaması gerekir.

Tüm bu çabalar, farklı disiplinlerden gelen uzmanların, bir arada ve eşgüdüm içinde takım ruhu ile çalışmasını gerekli kılmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği bir takım oyunudur. Ulusal düzlemde politikaların oluşum uygulama ve denetiminde sosyal taraflar, devlet ve hükümet dışı kuruluşlar bu takım oyununun temel aktörleridir.

Tablo 3. Küçük İşyerlerinin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Alt-göstergelerinin Çocuk Çalıştıran Çalıştırmadıklarına Göre Dağılımı

ALT - GÖSTERGE	İŞYERİNİN ALDIĞI BAŞARI PUANI	
	15 yaş ve altı çalıştıran	6 yaş ve üstü çalıştıran
Çalışma ortam koşulları	2,894	3,146
İşyeri makina araç, gereçleri	2,653	2,886
Ergonomik koşullar	2,105	2,380
Uyarıcı işaret tabelalar	1,807	1,873
Havalandırma	2,721	2,866
Yangın riskiyle ilgili önlemler	2,961	3,273
Kişisel hijyen koşulları	2,653	2,226
İlk yardım	1,759	1,900
Kişisel koruyucular	2,317	2,226
İşveren tutumu	2,028	2,480
Genel Değerlendirme	2,392	2,558
İşyeri Sayısı	51	75

Kaynak : Taşyürek, M. ve Fişek, A.G., "Çocuk Çalıştıran İşyerlerinde Koşulları Üzerine Bir Araştırma", Çalışma Ortamı, Eylül-Ekim 1995, s:16

İnsan yaşamı bir bütündür. Bu bütünlük, risk gruplarına yönelik koruyucu nitelikteki uygulamaların sadece işyeri ve yakın çevresi ile sınırlı kalmasının sığlığını ve olanaksızlığını beraberinde getirir. Bu nedenle, risk gruplarına yönelik, yukarıda ayrıntılı biçimde değindiğimiz işyerlerindeki koruyucu düzenlemelerin, toplumsal ve ekonomik yaşam

içinde bu gruplar için oluşturulan sosyal politikalar ile tam bir uyum ve bütünlük içinde olması gerekir.

Kaynaklar

1. Akbulut, T., İşçi Sağlığı Prensipleri ve Uygulamaları, Genişletilmiş ikinci Baskı, Sistem Yayınları, İstanbul, 1994.
2. Fişek, A. Gürhan, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Temel İlkeleri İşyeri Hekimliği Ders Notları, Türk Tıbbi Birliği Yayını, Birinci Basım, Ankara, 1996 (ve <http://www.isgüvenligi.net>).
3. Kurppa.K. ve Riala Ritta, "The Workplace Survey as part of workplace risk assessment", Asian-Pacific Newsletter on Occupational Health and Safety, Vol:8, No:1, 2001, p:4-7.
4. Fişek, Nusret H., Halk Sağlığına Giriş, Hacettepe Üniversitesi-Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırıcı Yetiştirme Merkezi Yayını No:2, Ankara, 1985.
5. Sosyal Sigortalar Kurumu, 2000 Yılı Çalışma Raporu.
6. NIOSH, Protecting Youth at Work, 1998.
7. Taşyürek, M. ve Fişek, A.G., "Çocuk Çalıştıran İşyerlerinde Çalışma Koşulları Üzerine Bir Araştırma", Çalışma Ortamı, Eylül-Ekim 1995, Sayı:22,s:15-23.
8. SSK İstatistik Yıllığı 2000.
9. Age, s:115.
10. Fişek, A.G., "Küçük Sanayi Sitelerinde İşçi Sağlığı İş Güvenliği Birimi: Fişek Modeli", Çalışma Ortamı Eylül-Ekim 1995 Sayı:22, s:5-14.

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Sayfa 34'ün Yanıtı?

Ne yapılmalı?

Çalışma şartlarına göre ağırlığı 40 kg. ve üzerinde olan maddeler iki kişi tarafından taşınmalıdır.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ GÜVENLİK ETİĞİ

Robert H.Hill, Jr. (Çeviren : Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR)

Güvenlik etiğiniz var mı veya güvenlik etiğini nereden temin edebileceğinizi biliyor musunuz? Güvenlik etiğinin ne olduğunu biliyor musunuz? Biliyorsanız, azınlıktasınız.

Alev Eldiveni Kutuları veya Ne Kadar Hızlı Koşabilirsiniz? : Bir sabah erkenden kimya binasına girerken, yerde ve laboratuvarıma giden merdivenlerde bazı kırmızı damlalar gördüm. Biraz daha araştırdığımda damlaların kan olduğunu tespit ettim ve kan izleri benim laboratuvarın karşısındaki laboratuvara gidiyordu. O laboratuvara girdiğimde, bir yüksek lisans öğrencisini gördüm ve bana oradaki eldiven kutusunda bir patlama meydana geldiğini ve doktora sonrası araştırma yapan bursiyerlerden birinin birçok parmağını kaybettiğini söyledi. Hastane biraz önce parmakların geri takılabileceğini söylemek için aramıştı.

Bu noktada her ikimiz eldiven kutusunun patlamasına maruz kaldık. Bu eldiven kutusu organometalik bileşimler ve oldukça reaktif ve patlama potansiyeline sahip hidridler ile doluydu. Yüksek lisans öğrencisi hasarlı eldiveni eldiven kutusunun dışına doğru çekti. Eldiven kutusu patlamayla ayrıldı. Bu durumda biz daha sonra ne olacak diye düşünmeye başladık, eldiven kutusundan tuhaf bir çeşit gürültü geliyordu ve aniden hasarlı eldivenin deliklerinden dışarı alevler çıkmaya başladı. Benim ilk düşüncem, bu eldiven kutusunun patlayacağı ve eve gönderecek bir parçamı bile bulamayacaklarıydı, ikinci düşüncem, "Buradan dışarıya çıkmaktı". Her ikimiz de koşabildiğimiz kadar hızlı koşacaktık, fakat alevler tüm oksijeni bitirmişti ve yangının çıkması an meselesiydi. Geri döndük ve açık eldiven kutusuna bir yangın söndürücüyle müdahale ettik ve yangının büyümemesi için kutuyu söndürdük. Şans eseri her ikimiz de sadece hafif yaralanmıştık, fakat parmakları hastaneye yetiştirememiştik.

Bu kaza, kimyager olarak çalışırken başıma gelen birçok kazadan sadece biriydi. Kimyada olağanüstü bir eğitim aldığımda, güvenlik konusunda pek bir şey öğrenmediğimi sonradan fark ettim ve bu nedenle iyi bir güvenlik etiği olmadı. Deneyim büyük bir öğretmendir ve benim gibi hayatta kaldıysanız, güvenlik konusunda başka bir yolla elde edemeyeceğiniz deneyimler kazanmışsınız demektir. Buna karşın, güvenliğin yangın, patlama, toksik korunmasızlık veya diğer potansiyel tehlikeli kazalar ile en iyi şekilde öğrenileceğine inanmıyorum. Bunun yerine güvenliği, diğerlerinin deneyimlerinden öğrenebiliriz. Gerçekte güvenlik şanssızlığın çocuğudur, bizim şanssız deneyimlerimize dayanan deneysel bir disiplindir. Biz güvenliği ve güvenlik etiğini diğerlerinin deneyimlerinden öğrenmeliyiz. Artık güvenlik etiği ile ilgili araştırmamıza başlayalım.

Güvenlik Etiği ile İlgili Olarak Ne Biliyoruz?

Konuya, Ulusal Araştırma Konseyi'nin (National Research Council - NRC) önemli kitaplarından biri olan ve 1890'da August Kekule tarafından kaleme alınan "Laboratuvarı Tedbirli Uygulamalar (Prudent Practices in the Laboratory)" adlı kitabından alıntı yaparak başlamak uygun olacaktır.

"Bana bu laboratuvarı çalışırken Liebig'in söylediği gibi, eğer kimyager olmak istiyorsanız, sağlığını harap etmek zorundasınız. Çalışmaları ile sağlığını harap etmeyen biri bu günlerde hiç yere ulaşamaz." Kekule "benzenin yapısını formüle eden ünlü bir kimyacıydı ve her biri Nobel Ödülü almış üç öğrencisi vardı. Ondan yapılan bu alıntı, geçmişte güvenlik etiğinin içinin doldurulmasını sağlıyor. Bugün çoğumuz bu eski bakış açısı ile karşılaşmamıza rağmen, onun güvenlik konusundaki görüşlerini geliştirmektediriz.

Etik; bir ilke, hakkın değeri veya iyi davranış ise, güvenlik etiği de güvenlikle ilgili olan etik demektir.

Williamson'a göre, "güvenlik ortamı, bir organizasyon veya işyerinin güvenlik etiğini tanımlayan özel bir kavramdır." Bu, güvenlik etiğinin, organizasyona göre öncelikli veya önemli bir değişken olduğu anlamına gelir. Diğer bir referans, İş Sağlığı Güvenliği Birliği'nin (OSHA) deneyimli kimyagerinin güvenlik etiği konusunda meslektaşları ve halkla işbirliği içine geçtiğini belirtmektedir. Güvenlik etiğinin herhangi bir özel tanımının olmaması nedeniyle, elde olan bilgileri kullanarak bir güvenlik etiği ortaya koyarak, iyi bir güvenlik etiğinin ne olması gerektiğini yansıtan bir güvenlik etiği önerisinde bulunacağım.

Benim ilk güvenlik etiklerim, muhtemelen sizinkiler de öyle, ailemden gelmektedir. Annem "nazik ol" derdi. Güvenlik açısından bakıldığında, eğer nazik olmazsan, ailemden azar işitme de dahil olmak üzere bir sürü sonuca katlanırsın veya nazik davranmadığın kişiden daha kötü bir karşılık alırsın. "Başkalarına, size davranılmasını istediğiniz gibi davranın". Buradaki ders, diğerlerine doğru bir şekilde davranmazsak, sonuçlarına katlanmak zorunda kalırız. Diğer bir örnek babamdan, "eğer sana ayırım yaparlarsa, onların burunlarını kır ve tazi gibi kaç" derdi. Ben bu durumu savunma güvenliği olarak adlandırabilirim. Bunu bir keresinde genç yaşlarımda benden oldukça iri bir delikanlının bana kabadayılık ettiği bir zaman uygulamıştım. Tabi bu stratejiyi bugün önermiyorum.

Bu örnekler günlük yaşantımızda ailemiz, arkadaşlarımız ve diğerlerinden güvenlik etiğini nasıl öğrendiğimizi gösteriyor. Bazı güvenlik etiklerimiz bize okulda öğretmenlerimiz tarafından öğretildi. Ayrıca, üniversitedeki gelişim yıllarımızda iyi bir güvenlik etiği anlayışı elde edip, güçlü bir güvenlik etiği inşa ettik, fakat biraz sonra tartışacağım gibi, biz de bu çeşit bir eğitim ya da etikle ilgilenmiyoruz. Güvenlik ile ilgili diğer bir öğrenme yolu işverenler, meslektaşlar, yöneticiler ve işyerimizdeki güvenlik profesyonelleridir. Birçok işyeri çalışanlarını koruyacak güçlü güvenlik programlarına sahip olmak için atılımcıdır.

Bazıları niye güçlü bir güvenlik etiğine ihtiyacımız olduğunu sorabilir. Muhtemelen birincisi ve en önemlisi

kendi kendimizi korumak ve uzun yaşamaktır. Yetersiz bir güvenlik etiği alışkanlığına sahip olan insanlar ve yetersiz güvenlik eğitimi onları yüksek riske atar ve uzun süre yaşayamayabilirler. Çoğumuzun güçlü bir güvenlik etiği sahibi olmamızın temel ilkelerinden biri, ailemize bakmaktır. Yetersiz bir güvenlik etiğine sahip olmak, ya doğrudan şanslılığınız veya dolaylı olarak incinip ölmenize sonuçlanabileceğinden ailenizi artan bir risk içine atmak demektir. Dolayısıyla aile eksenli olan çoğumuz, güvenliğin ve güçlü bir güvenlik etiğinin önemli olduğuna inanırız. Korumamız gereken diğer bir grup, çoğunlukla yakın arkadaşlarımız olan meslektaşlarımızdır. İşte güvenli olmak ve güçlü bir güvenlik etiğine sahip olmak, sadece sizi korumaz, onları da korur. Malınızı ve servetinizi korumak, güçlü bir güvenlik etiği için diğer bir nedendir.

Güvenlik Etiğini Araştırmak:

Dr. Scott Geller, güvenlik alanında 30 yıldan fazla çalışan ünlü bir davranış bilimcidir. Sayısız yayını vardır, fakat onun "Güvenlik El Kitabının Psikolojisi (The Psychology of Safety Handbook)" kitabı en önemlisidir. Dr.Geller'e göre, güvenlik bir öncelik değil, bir değerdir. Hiçbir zaman sorgulanmayan, hiçbir zaman üzerinde uzlaşılabilen bir konudur, işçiler tarafından duruma bakılmaksızın uygulanan yazısız bir kural ve sosyal bir norm olmalıdır. NRC, "her düzeyde kimya eğitiminin çok önemli bileşenlerinden birinin, laboratuvarlarda temel tutum ve tedbirli davranış alışkanlıklarını geliştirmek olduğunu, bu nedenle güvenliğin bir değer ve tüm laboratuvar faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu" "belirtmektedir.

NRC'nin tedbir uygulamaları (Prudent Practices) yayınlarında, güvenliğin nelerin gerektiğini gösteren ana hatlar bulunmaktaydı. Bu çok değerli kitaptan tekrar alıntı yaparsak, "Yaşam boyu güvenlik bilinci, risk değerlendirme ve tedbirli laboratuvar uygulamaları bilimsel eğitimin - sınıfta, ders kitaplarında ve laboratuvarlarda - ilk yıllarından başlayarak lisansüstü ve doktora eğitimleri boyunca şekillendirilmelidir". Bu ifadeden

açıkça anlaşılacağı üzere, güvenlik, bir kişinin kimya eğitiminde (diğer alanlarda da) önemli bir kısmı oluşturmaktadır. NRC, öğrencilerin, tehlikeleri değerlendirme ve riski minimize etmek için onları kontrol etmeyi öğrenmeleri gerektiğini -vurgulamaktadır. Amerikan Kimyasal Dernekleri (ACS) Profesyonel Eğitim Komitesi (CPT), güvenliğin kimya müfredatının önemli parçası olması gerektiği fikrini desteklemektedirler. Bu bilgiden yola çıkarak, güvenlik etiğinin bir sonraki ögesinin "**güvenli çalışma**"yı içermesi gerektiği sonucuna varıyorum. Bunun anlamı, risk analizi ve tehlike değerlendirmenin nasıl yönetileceği, riskin nasıl minimize edilerek tehlikenin nasıl kontrol edileceği ve güvenli süreçlerin nasıl tanımlanacağını öğretildiği güvenlik eğitimi almaktır.

Heinrich'nin Güvenlik Yasasına göre, "riskli bir davranış, çoğu kez darbeler ve yaralanmalara neden olur". Bu nedenle iyi bir güvenlik etiği, riskli davranışları azaltmayı amaçlamalıdır. Dr. Geller de aynı doğrultuda bir güvenlik modeli önermektedir. Modelinin temeli değerlerden yani güvenlik etiğinden oluşmaktadır. Ona göre riskli davranışları azaltmak, kurallara uymayı arttırmaktan daha önemlidir, insanlar güvenlik sürecine inanırlarsa bu yaklaşım işler. Burada ek bir nokta hastalık, yaralanma ve sakatlıktan korunma yoluyla insanların yaşam kalitelerini arttırmak." Bu durum bizi güvenlik etiğimizin diğer ögesine götürür,

riskli davranışları önleme. Bunu yapmak için, güvenli olmayan veya riskli davranışları fark edeceğiz, riskli davranmayacağız ve diğerlerinin riskli davranışlarından korunacağız.

Dr. Geller'e göre sürekli olarak güvenlik prosedürünü izleyen biri, kendi gönüllü kararıyla bu davranışlarda bulunacak ve güvenli düşünmeye başlayacak. Böylece güvenlik bir değer haline gelecektir. Böylece biz güvenliğin özendiricisi olacağız. Dr. Geller ayrıca, güvenli davranışı arttırmayı amaçlayan başka bir güvenlik modeline de değinmektedir. Ona göre, başarılı bir davranış-temelli güvenlik programı, hem güvenli davranışları arttırmayı hem de riskli davranışları azaltmayı hedeflemelidir. Bu yaklaşım güçlü bir önleyici programla sonuçlanmaktadır. Yine onun modelinde, değerler veya güvenlik etiği başarıyı şekillendirir. Bu bize güvenlik etiğinin diğer ögesini getirir - **güvenliğin geliştirilmesi**. Bunun anlamı, biz diğerlerine güvenliği öğreteceğiz, diğerlerini izleyeceğiz, güvenlik konusunda önderler olmaya başlayacağız, güvenli şekilde davrananları fark edeceğiz ve güvenlik etiğini başkalarına benimseteceğiz. Güvenliği geliştirme, yaşam boyu süren ve çevremizde ne olup bittiği konusunda kararlı bir dikkat gerektiren sürekli bir görevdir.

Güvenlik etiğinin son ögesi sorumluluktur. Hepimiz yasalardan kaynaklanan yasal sorumluluklarımızı biliyoruz. Eric Fromm'a göre "sorumluluk, gerçek anlamda tümüyle gönüllü bir harekettir; ...diğer bir insanın gereksinmelerine yanıt vermektir." M. Gandhi bir keresinde "davranışa dönüşmeyen güvenin anlamı nedir" demiştir. Aktif bir bileşen olmayan gönüllü sorumluluğun hiçbir anlamının olmadığını ima etmeye çalışmıştır. Herkesin güvenliğini korumak gereksinmesi doğmadan bunu dikkate almak, sorumluluk kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu durum bizim güvenlik etiğimizi harekete geçirir. Buradan yola çıkarak son öge, **güvenlik konusunda sorumluluk kabul etmektir**. Gönüllü olarak kendisinin ve diğerlerinin güvenliğini korumak, güvenliği aktif bir şekilde desteklemek ve güvenliği sağlamak için harekete geçmek.

GÜVENLİK ETİĞİ

"Güvenliğe değer vereceğim, güvenli çalışacağım, riskli davranışlardan kaçınacağım, güvenliği geliştireceğim ve güvenlik konusunda sorumluluk alacağım."

Yukarıdaki öğeleri bir araya getirip bütünlüklü bir model oluşturalım. Güvenlik etiği şunları içerir:

- Güvenliğe değer vereceğim,

- Güvenli çalışacağım,
- Riskli davranışlardan kaçınacağım,
- Güvenliği geliştireceğim,
- Güvenlik konusunda sorumluluk alacağım.

Bu güvenlik etiği hepimiz için ileriye doğru atılmış bir hedef, bir iz veya yere çizilen bir çizgidir. Eğer bu güvenlik etiğini benimseyip aktif olarak izleyebilirsek, dünyamız yaşamak için daha güvenli ve hayat daha eğlenceli olacaktır. Güvenlik etiğinin birçok kişi tarafından benimsenmesi ile güvenlik konusunda yeni bir düzey yakalanır. Bize iyi hizmet etmemiş olan geçmiş geleneklerin değiştirilmesi konusunda aktif olarak çalışıp, gelecek nesiller için daha iyi bir dünya bırakmak bizim sorumluluğumuzdur. Güçlü bir güvenlik etiği olmadan bize iyi hizmet edilemez. Şu an **GÜVENLİK ETİĞİ** ile gelecek için yeni bir standart yaratma fırsatımız var.

TOPLUM KANATSIZ İKARUS

Erdoğan BOZBAY*

Bayram yaklaştıkça, bütün çocuklar gibi onun da içini hoş bir heyecan kaplardı. Hoşluk için birçok neden vardı elbette. O yıllarda giysi ancak bayramdan bayrama alınırdı. Alınanlar da çocuklara sürpriz olsun diye önceden gösterilmezdi. Acaba yarın neyle karşılaşacağım merakı uykusunu kevgire çevirirdi. Döne döne uyuduktan sonra baş ucuna bırakılıveren bir çift ayakkabı, gömlek ya da pantolonun sevincini hiçbir şeyle değişmezdi. Hele iki renkli ayakkabısıyla göz göze geldiği bayram sabahını nasıl unutabilirdi. Dahası, ellerini öpeceği yakın akrabaları, komşuları şeker, kuruyemiş, mendil, hatta para dahi vererek onu mutlu edebilirlerdi. Bunlar bile bayramı ipe çekmesine yeterdi. Ama onun akıllı fikri her bayram öncesi, ağlarda çırpınan balıklar gibi bayram yerine takılırdı nedense. Seslerin birbirini tepelediği gürültü sağanağı, renk ve koku cümbüşü, her görüşünde onu büyülemeye, mıknaş gibi kendine çekmeye yeterdi. O zamanlar oyuncaklara henüz elektrik bulaşmamıştı. Her şey kolla çevrilir, kollar dişlileri, dişliler de oyuncakları döndürürdü. Binme keyfinin süresi, kolu çeviren amcaların, ağabeylerin o günkü isteğine, insafına kalmıştı. Renk renk faytonlar, ördekler, atlar, uçan sandalyelerin hantal akrabaları dönme dolaplar... Her bayram olduğu gibi işte bu bayram da o gizemli dünyanın yolunu tutmuşlar bile. Ben de ayaklarımın ucuna basa basa, sessizce peşlerine takılıyorum. Onları hafiye gibi uzaktan izlemeye bayılıyorum. Anne babasının ellerinden tutmuş, yürümekle koşmak arası keklik gibi sekiyor. Sahi, keklikler böyle mi sekerler? Görülecek keklik kalmadı da... Büyülü dünyaya dalar dalmaz hangisine bineceğini önceden belirlemiş olmalı ki, ısrarla o tarafa yönelmeleri için annesinin eteğinden çekestirip duruyor. Öncekilerin inme vakti yaklaştığında, yavaşlamaya yüz tutan oyuncağın peşi sıra koşturuyor. Sonunda birini zorda olsa yakalıyor, kaşla göz arasında oyuncağın içine keyiflice kuruluveriyor. Herkes yerine oturup emniyet zincirleri de takıldıktan sonra atlı karınca yavaş yavaş dönmeye başlıyor, iki eliyle sımsıkı tuttuğu demir boru terden sırlıslam olmuş, parlıyor. Büyük uğraşlar sonucu cesaretini topluyor, demir borudan kurtarmayı becerdiği tek eliyle annesine, babasına korku-zafer-ürküntü karışımı duygularla selam verirken çok mutlu görünüyor. Önceleri net gördüğü yüzler bir süre sonra yavaş yavaş bir şeride dönüşünce selam faslını kesiyor. Alet durduğunda ise tatlı bir baş dönmesiyle güç bela aşağıya inmeyi başarıyor. Bir süre yalpalayan şaşkın ördek misali annelerini arıyor. Buluştukları an oluşturdukları sevgi yumağını, görmenizi isterdim. Bir oyuncak çocuğu, çocuk da ana babasını bu kadar mı mutlu edebilir?

Bayram yerinde her yaştaki çocuğu hatta büyükleri bile kendine çekecek bir şeyler mutlaka vardı. Güldüren aynalar, İsa gibi çarşıya gerilmiş, bileklerinde kanlı bıçaklarla gıkını bile çıkarmadan gülümseyen kızlar, korku tünelleri, rüzgarda etekleri uçuran fettan salıncaklar, dönen ördeklere ya da yere belli aralıklarla serpiştirilmiş sigara paketlerine atılan halkalar, ray üzerinde en zirveye tırmandığında mantar patlatan güç ölçerler, oyuncak hediyeli keskin nişancı çadırları, korku trenleri, duvara tırmanan motosikletler, sihirbazlar, palyaçolar, akla gelmeyen daha neler neler, bu gizemli ve görkemli dünyanın vazgeçilmez parçaları, unutulmaz kahramanlarıydı.

Bu kadar çok seçeneğe rağmen, bayram yerinde bir şey daha vardı ki, hepsinden fazla ilgisini o çekirdi. Dizginlerini iyi tutmasan ok gibi fırlamaya ya da kişneyerek arka ayaklarının üzerinde şaha kalkmaya hazır siyah bir at. Ne kadar güçlü olduğunu anlamak için iri, parlak gözlerine bakmak yeterliydi. Henüz binme yaşında olmadığı için, onu biraz daha yakından seyredebilmek uğruna, midesi döne döne yediği içi kıpkırmızı köftelere bile razıydı. Çünkü köfteciyle at yan yanaydı, işte o at, yaklaşan bayramla birlikte her gece rüyalarına girerdi. Geceler boyu birbirlerine doyamadan, yemyeşil otlaklarda, nasıl da uçarcasına gezerlerdi? Bazen Kızılderililerle kapıştıkları(l) bile olurdu. Altında siyah atı varken hiçbir şeyden, hatta iki renkli vahşi atlardan dahi korkmadığına bahse girebilirim.

Gördünüz mü, dün dibi yaşanmış eski bir karenin bana neler ettiğini?. Alıp nerelere götürdü, nerelere sürükledi. Ne zaman, soluk fotoğraflar arasında zamanı yakalamaya çalışsam vaktin nasıl geçtiğini anlamam. Her seferinde karelerden birinin ilgi oltasına hem de gönüllüce takılı-veririm. Ondan sonra o nereye ben de oraya, ihtiyar Balıkçı gibi, çek Allah çek, git Allah git... Bu kez de şimdi yerinde yeller esen o eski bayram yerinde buluverdim kendimi. Yıllar önce, sessizce peşlerine düştüğüm ana, baba, çocuk geldi aklıma, atlı karınca sonrası oluşan o mutluluk üçgenini tekrar görür gibi oldum. Tıpkı o günlerdeki gibi duygulanıp heyecanlandım. Ardından da yerinde durmaktan sıkılmış, uçmak için sabırsızlandığı dimdik kulaklarından ve gözlerinden okunan simsiyah yarattığı anımsadım. Güneşte tüyleri pırıl pırıl parlayan o heybetli atı. Ne kadar da ustaca yapılmıştı. Gerçeğinden ayırt edilemeyecek kadar güzeldi. Atın üstünde ise saçları alabros kesilmiş, askılı kısa pantolonlu, bir elinde kılıcı, diğerinde sıkıca tuttuğu dizginler, omzunda çapraz asılmış silahı ve yerinde duramayan atıyla kanatlanmaya hazır bir erkek çocuğu oturuyordu. Onu öylesine kiskanıyordum ki, utanmasam indirip, yerine kendim oturacağım. Bir an göz göze geliyoruz, işte tam sırası. Çocuğun suratının ortasına en ağıdalısından bir bakış fırlatıyorum. Aldırış bile etmiyor çocuk, kumralca gülümsüyor. Masum gülüşten utanmış olmalıyım ki, hafiften kızardığımı hissediyorum. Fakat o da ne? Yüzüne daha dikkatlice baktığımda kıskançlıkla şaşkınlık yer değiştiriyor sanki. Atın üstündeki çocuğu birisine benzetiyorum, ama kime? Evet evet. Daha önce bir yerlerde görmüş gibiyim, ama nerede, ne zaman, yoksa çok mu eskilerde! Birden soru kancaları, karıncaları beynime üşüşüyor. Hay Allah, ne kadar zorlasam da belleğim bana ihanet ediyor. Bir türlü anımsayamıyorum. Yoksa bir yanılsama mı bu? Çıldırarak işten değil. Ama olmuyor işte, kafamın allak bullaklığı da bir işe yaramıyor. Görüntüyü netleştirmeyi beceremiyorum. Çocuğa baktığımda, bir an aynada kendimi görür gibi oluyorum. Çok geçmeden de yeniden başa dönüyorum; ben atlıya, atlı bana yabancılaşıyor. Sahi, şu hafiften sararmış fotoğrafa bir de siz göz atsanız? Belki bir yerlerden anımsar, beni de şu kahrolası meraktan kurtarabilirsiniz. Sizin başınıza da böyle şeyler gelir mi? Nerede, ne zaman tanıştığınızı bir türlü çıkartamadığınız birileri, ansızın karşınıza çıkıp zaman zaman sizi de zorda bırakıverir mi? İki anahtarlı anı kasasını tek yürekte gizlediğiniz birileri, alır sizi çok uzaklara, çocukluğunuza, ananıza, babanıza, bayram yerlerine, atlı karıncalara, hatta siyah renkli bir ata götürür mü? Aynı havayı soluduğunuz, bir çok güzellikleri paylaştığınız birileri sizi geçmişe bağlayan, rutubet kokulu yaşanmışlıklara buyur eder mi? Sis ardına gizlenip, bir görünüp bir kaybolmaktan büyük zevk alan birilerini, o göbek bağlarını yitirmemek için elinizden geleni yaptığınız olur mu? Nerede mi? Albümlerde tabii. Hani şu, kapakları lime lime olmuş, bazı sayfaları kopmuş, nedeni ne olursa olsun sökülen kartların izleri kalmış anılar galerisinde. Sararıp solan renklerine inat yaşama direnen, durdurulmuş, dondurulmuş, unutul(a)mayan, yarım kalmış an'lar labirentinde. Yıpranmış sayfalar arasında, nerede ne zaman tanıştığınızı anımsayamadığınız birileri ansızın karşınıza çıkıp, hınzırca size de "nanik" yapar mı?

* Jeomorfolog

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

SOSYAL POLİTİKA

Amerika'da İşçilerin Örgütlenme Hakkının İhlali Gıda İşleme İşçileri ve Şartlı İşçi İşçiler Üzerinde Yapılan Araştırmalardan Özetler

Özetleyen : Erdem İlgı AKTER

Human Rights Watch (İnsan Hakları Gözlem)'in Amerikanın farklı eyaletlerinde yürütmüş olduğu bir dizi alan araştırması, bizlere, Amerika'daki işçilerin örgütlenme özgürlüğünün uluslararası insan hakları standartlarının altında olduğunu göstermektedir. Bu yazı, gıda işleme işçileri ve atipik koşullarda çalışan işçiler üzerinde, bu amaçla yapılan alan araştırmalarının özetlerini paylaşmayı amaçlamaktadır.

Gıda İşleme İşçileri: Amerika'nın Kuzey Carolina eyaletinin Tar Heel bölgesinde bulunan, Amerika'nın en büyük domuz eti üreticisi olan Smithfield Food domuz eti işleme fabrikasında çalışan işçiler çok düşük ücretlerle ve çok zor çalışma koşulları altında çalıştırılmaktadır. Buna karşın, aynı fabrikadan, 1993-1995 yılları arasında 10 işçi, 1997-1998 yılları arasında ise 5 işçi, sendikal faaliyetlerde bulunduğu için işten kovulmuştur. Bununla birlikte, fabrika yönetimi, işçilerin örgütlenme çabalarına, müdahale, sindirme, baskı, tehdit ve ayırmacılık gibi yollarla karşı çıkmıştır. Örgütlenmeyi bastırma faaliyetleri arasında şu örneklerle rastlamak mümkün: yazılı ve sözlü ihtar; sendika destekçilerini geçici işten uzaklaştırma; işçilerin çoğunluğun sendikalaşma için oy vermesi durumunda fabrikanın kapatılacağı yönünde tehdit; ücretlerin ödenmeyeceği şeklinde tehdit; sendikal faaliyetleri destekleyen işçilerin kovulacağı yönünde tehdit; greve giderlerse diğer fabrikalarda da kara listeye alınacakları yönünde tehdit; diğer işçileri, sendikal faaliyetlerde bulunan işçiler aleyhinde casusluk yapmaya teşvik; sendika desteğini keserlerse, işçilere farklı kazanç sağlayacakları yönünde çeşitli teklifler, ve bunun gibi. Ayrıca, fabrikada sendika karşıtı bir ekip kurulmuş, yönetim işçilere periyodik aralıklarla sendika karşıtı filmler gösterme girişimine girmiş, bu çabalar sonucu kurulan bir karşı ekip, diğer işçilerin söz konusu filmleri izledikten sonraki tepki ve görüşlerini raporlamak yönünde eğitilmiştir. Fabrika yönetimince gerçekleştirilen tüm bu insan hakları ihlali faaliyetlerinin yanında, devlet ve yerel yetkililer de, işçilerin örgütlenme hakkını engellemek için kullanılmıştır. Örneğin, bölgenin polis gücünden 24 tam zamanlı güvenlik görevlisi fabrika bölgesine yerleştirilmiş, sendikal kampanyalardan önce dağıtılmaya çalışan el ilanları bu polis gücü ile engellenmeye çalışılmıştır.

Benzer pratiklere Michigan eyaleti Detroit bölgesinde bulunan, ve çok değişik markalar altında patates cipsi üreten Çabana fabrikasında da rastlanmaktadır. Yaklaşık 40 yıldır markette önemli bir yere sahip olan ve ortalama 120 işçi çalıştıran fabrikadaki işçilerin çoğunluğunu zenci kadın işçiler oluşturmaktadır. Yine düşük ücretlerle çalışan bu işçilerin bireysel sağlık sigortası talepleri olduğu takdirde aldıkları maaşların yaklaşık % 13-15'i kesilmekte, eğer bu talepleri ailelerini de kapsıyorsa kesinti oranı % 27-33'e kadar çıkmaktadır. Bunun dışında işçilere emekli aylığı bağlama ya da diğer emeklilik haklarından yararlanma ve hastalık zamanı ücretli izin gibi haklar sağlanmamaktadır. Fabrika işçilerinin örgütlenme haklarını gerçekleştirmek konusundaki arayış ve çabaları, ilk olarak işçi Bayramı günü izinli oldukları halde ücretlerini alamamalarından sonra başlamış; bu tarihten itibaren kendilerini temsil edebilecek bir sendika kurmak amacıyla Ulusal Çalışma İlişkileri Kurulu (National Labour Relations Board) ile ilişkiye geçmişlerdir. Ancak, bu kampanyanın başlaması bir işçinin işten kovulmasıyla sonuçlanmıştır. Kampanyanın devamında fabrika yönetimi sendika oylamasına karşı "Oya Hayır" karşı kampanyası başlatmış ve bu amaçla üç tam zamanlı danışmanla birlikte çalışmaya başlamıştır. Human Rights Watch'ın bildirdiğine göre, bu karşı kampanya iki ana tema üzerinde kuruludur: Eğer işçilerin çoğunluğu sendikalaşmaya karşı "evet" oyu verirse, ya fabrika kapatılacaktır ya da güneye taşınacaktır. Greve gittikleri takdirde de, çalışanlara fabrika yönetimi tarafından ücretlerini ve işsizlik tazminatlarını alamayacakları yönünde tehditler yöneltilmiştir. Oylamadan çıkan sonuç, tahmin edileceği üzere, 68'e 44, sendikanın kurulmaması gerektiği yönündedir.

Atipik Koşullarda Çalışan İşçiler: Amerika Birleşik Devletleri'nde normal iş akdi dışında alternatif iş anlaşmaları ile çalışan işçiler (geçici, yarı-zamanlı, sözleşmeli, taşeron, günlük, vs.) toplam işgücünün üçte birini oluşturup yaklaşık 40 milyon kadardır. Ancak, bu işçilerin örgütlenme hakkı büyük ölçüde reddedilmekte ve yetkililerin bu hakları korumadaki başarısızlıkları uluslararası insan hakları standartları kapsamında ciddi kaygıları gündeme getirmektedir. Bu şekilde çalışan işçilerin karşılaştığı sağlık sigortası, emeklilik, iş güvenliği ve diğer benzeri problemler sosyal ve ekonomik politikaların ve hakların bir parçası olduğu halde, işverenler bunları göz ardı etmekte ve bu işçilerin örgütlenmesini engellemektedirler. Örneğin, herhangi bir temizlik şirketindeki işçiler sendikal çabalara girdiğinde, temizliğini yaptıkları bina sahipleri hizmet anlaşmasını feshederek tek taraflı misilleme yapmaktadır. Sözleşmeli işçi olarak ya da taşeron şirket adına çalışan işçilerin karşılaştıkları haksızlıklar karşısında örgütlenmesini engellenmesinin bir başka örneği paket nakliyat işinde gözlenmektedir. Örneğin, ülke çapında bir nakliyat şirketi olan Airborne Express'te taşeron şirketlere bağlı olarak çalışan 15.000 işçi, diğer işçilerin yarı maaşına ve hiçbir hakkı olmadan çalışmaktadır. 1994 yılında, bu şirket adına çalışan 60 işçi bir sendika kurup toplu iş anlaşması yolları aramaya başlayınca Airborne iş anlaşmasını iptal etmiş, başka taşeronlarla anlaşmaya gitmiştir. Aradan zaman geçip, tekrar aynı şirketle anlaşma yapıldığında ise, sadece sendikaya karşı çıkan işçileri yeniden işe almıştır. Benzer örneklerle sadece vasıfsız işçi olarak taşeronlara bağlı çalışan işçiler arasında değil, büyük şirketlere bağlı olarak çalışan kalifiye teknik çalışanlar arasında da rastlanmaktadır. Örneğin, Airborne'da yaşanan olayın aynısı, Microsoft'a bağlı olarak çalışan sözleşmeli çalışanların da başına gelmiştir. Bu çalışanlar, Microsoft'un

kendi çalışanlarıyla aynı işleri yaptıkları halde, sosyal haklarından mahrum bırakılıp düşük ücretlerle çalıştırılmakta, buna karşın örgütlenmeleri işten uzaklaştırılma tehdidiyle engellenmektedir.

Sonuç:

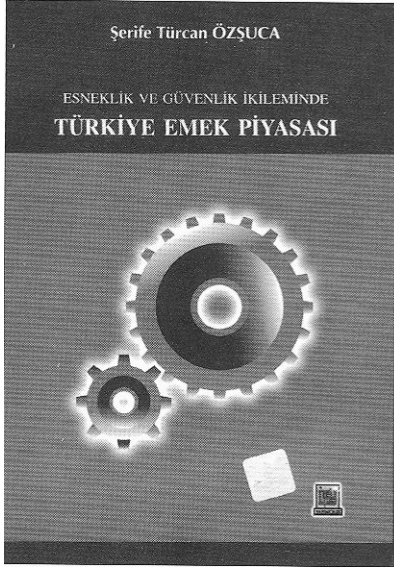
1. ABD çalışma Hukuku'na göre, tüm çalışanlar örgütlenme hakkına sahiptir.
2. Örgütlenme hakkı, sosyal bir haktır.
3. ABD bir hukuk devletidir; ve uluslararası düzeyde, müdahale boyutuna da varsa, demokrasinin ve insan hak ve özgürlüklerinin sözcülüğünü üstlenmeyi kendisine görev edinmiştir.

Kaynak:

Human Rights Watch, "Case Studies of Violations of Workers' Freedom of Association: Food Processing Workers and Contingent Workers", International Journal of Health Services, V. 32, No. 4, 2002, pp. 755-780.

KİTAP TANITIMI

Esneklik ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası

İşsizlik ve işsizliğe karşı çözüm arayışları, tüm dünyada önemli bir sorun ve tartışma konusu olmayı sürdürmektedir. İşsizliğin nedenleri ve alternatif politika arayışlarına 1980'lerden bu yana damgasını vuran olgu ise, esnekliktir. Uluslararası piyasalarda rekabet şansı yakalamak ve ekonomik krizden çıkmak için firmalar tarafından esneklik büyülü bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede işgücü piyasasında katılık yarattığı iddia edilen refah devleti programları- asgari ücret, iş güvencesi, işsizlik sigortası ve çalışanların diğer sosyal hakları- sorgulanmaktadır. Bu tartışmalar, ABD'deki düşük işsizlik oranlarını, AB'deki yüksek işsizlik oranları ile kıyaslayarak yola çıkmakta ve AB ülkelerindeki yüksek işsizlik oranlarının Avrupa emek piyasasının katılığından kaynaklandığını belirtmekte, bu açıdan emek piyasasının kendi içsel dinamikleri doğrultusunda işlerliğe bırakılması anlamında emek piyasalarının esnekleştirmesinin, işsizlik de mücadelede temel unsur haline getirildiği görülmektedir.

Bu noktadan hareketle, **Doç.Dr. Şerife Türcan Özşuca** da "**Esneklik ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası**" adlı son çalışmasında, işsizlik-esneklik tartışmasını Türkiye emek piyasası düzleminde incelemektedir. Özşuca, çalışmasında esneklik, işsizliğe gerçek bir çare

oluşturmaktadır mıdır? Türkiye'de işsizliğin nedeni emek piyasasının katılıkları mıdır? sorularına, teorik tartışmalar ile birlikte Türk işgücü piyasasının temel kurumsal parametrelerini inceleyerek yanıt aramaktadır. Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, emek piyasalarında katılık yarattığı iddia edilen refah devleti programları çerçevesinde, esneklik-işsizlik arasındaki ilişki kuramsal olarak incelenmekte, işsizlik açısından başarılı olarak nitelendirilen ABD emek piyasası ve onun Avrupa alternatifleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Esnek olarak değerlendirilen ABD emek piyasasının düşük işsizlik oranlarındaki başarısının, niceliksel verilerin ötesine geçilerek nitelik olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkmaması ve yapılan araştırmalarda işsizlik ve refah devleti programlarının esnekliği arsında beklenen yönde ilişkinin bulunmaması, esneklik-işsizlik tartışmalarında sıkça vurgulanan söylemlerin daha dikkatli incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özşuca, ABD emek piyasasında düşük işsizlik oranlarına, düşük ücretin, çalışanların daha çok kısa süreli işlerde çalışmasının, işgücü devir hızının yüksek olmasının, iş güvencesi ve olumsuz ortamlarda çalışmanın yaygınlığının eşlik ettiğini belirtmektedir. ABD karşısında, AB alternatifleri olarak ele alınan Hollanda ve Danimarka deneyimleri ise, işsizlikte mücadelede önemli bir başarı gösteren ama bunu ABD'nin aksine, refah devleti programlarını dışlamadan yapan uygulamalar olarak hayli ilginçtir. Her iki ülkenin deneyimlerini inceleyerek, Özşuca, bu ülkelerde de esneklik uygulamalarının gündeme geldiğini, ancak sosyal tarafların karşılıklı güven anlayışı temelinde şekillenen uygulamaların yüksek bir sosyal koruma ile sağlandığını belirtmekte ve esnekliğin sadece firmaların günü birlik dar çıkarları çerçevesinde tanımlanmaktan çıkarılıp, nüfusun geri kalan kesimlerinin de ekonomik gerçekliklerinin göz önüne alınmasının önemini vurgulamaktadır. Bu gerçekleri tanımlayacak olanın ise, refah devleti program ve uygulamaları olduğu belirtilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye emek piyasasının yapısı, son derece ayrıntılı ve zengin sayısal veriler ile irdelenmekte, işsizlik ve istihdamın bütüncül bir çerçevesi ortaya konulmaktadır. Üçüncü bölümde ise, teorik açıdan emek piyasasında katılık yarattığı iddia edilen kurumlar, Türkiye emek piyasasının temel kurumsal unsurları- sendikalar ve ücretler, asgari ücret açısından incelenmekte ve temel özelliği esnek çalışma ve istihdam biçimlerini yasal bir temele dayandırması olan 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu'nun esnekliğe ilişkin hükümleri irdelenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ortaya konulan temel bulgu, Türk emek piyasasında katılık yarattığı iddia edilen, sendikalar, asgari ücret, işsizlik sigortası gibi uygulamaların, bu kurumsal yapının son yirmi yıllık dönemde yaşadığı deneyimler sonucu, emek talebi üzerinde kısıcı etki yaratacak düzeyde katılığa sahip olmamasıdır. Tüm bu kurumsal yapının özellikleri ve Türkiye'deki kayıt dışı sektörünün genişliği göz önüne alınınca Türkiye emek piyasasının katı değil tam aksine esnek olduğu belirtilmektedir. Bu önemli saptamadan yola çıkarak Özşuca, Türkiye'de işsizliğin gerçek nedenini üretim kapasitedeki yetersizlikler olarak tanımlamakta, işsizlikte mücadelede önemli olanın büyüme ve yatırım olanaklarının artırılması ve bunu sürdürülebilir kılmak olduğunu belirtmektedir. Uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanmak için Türkiye ekonomisinin yapması gereken, zaten esnek olan emek piyasasını esnekleştirmek değil, üretim süreçlerine yeni teknolojilerin adaptasyonudur. Bu ise, çalışanların vasıf düzeyini geliştirici ve yükseltici politikalar ile başarılabilecek bir unsurdur.

Çalışmanın son bölümünde ise, işsizlikte mücadelede özellikle Avrupa istihdam stratejileri içinde son dönemde öne çıkan ve refah devletinin aktivizasyonu içeren, aktif emek piyasası politikaları incelenmektedir. Aktif istihdam politikaları, üç ana unsuru içinde barındırmaktadır. Bunlar, iş arayan ile işvereni eşleştiren istihdam ve danışmanlık hizmetleri, işgücüne yüksek vasıf ve emek talebinin gereksinimlerine uygun nitelikler

kazandırmayı amaçlayan eğitim hizmetleri ve sübvansiyonlu geçici iş yaratma hizmetleridir. Türkiye'de de özellikle son on yılda gelişme gösteren ve Türkiye İş Kurumu bünyesi ve koordinatörlüğünde yürütülen aktif emek piyasası programları ise, eğitim programları, toplum yararına çalışma programları, sübvansiyonlu istihdam programları ve küçük işletmelere yönelik programlar olarak sıralanmaktadır.

Özşuca, tüm bu değerlendirmeler sonucu, orta erimde, Türkiye ekonomisinin önünde işsizliğin önemli bir sorun olarak durduğunu, işsizlikte mücadelede oluşturulacak politikaların emek piyasasının esnekleştirmesinin aksine, çalışanlara modern anlamda sosyal koruma sağlayacak yeni istihdam olanaklarının yaratılması olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan, esneklik tartışmalarını işletme ve işyeri düzeyi ile sınırlı tutan anlayıştan, bir bütün olarak sosyal tarafların gereksinimlerini göz önüne alan bir platforma taşınması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bunu yapacak olanın ise, refah devleti program ve politikaları olduğu belirtilmektedir. Türkiye emek piyasasındaki güncel teorik tartışma ve uygulamalara, sistematik ve sorgulayıcı bir biçimde yaklaşan bu çalışmanın, alana ilgi duyan tüm araştırmacı ve okuyuculara faydalı olacağını düşünüyoruz.

ÖZEL GÜN 16 EKİM DÜNYA GIDA GÜNÜ

TMMOB Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu

16 Ekim Dünya Gıda Günü; Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO)'nun kuruluş gününe denk gelmekte olup, 1981 yılından bu yana her yıl kutlanmaktadır. 1980 yılındaki FAO Genel Birleşiminde "Gıdanın insanların yaşamaya en iyi şekilde devam etmesi için mutlak gerekli ve vazgeçilmez gereksinim olduğu" yönünde alınan kararlar, 16 Ekim gününün dünya çapında kutlanması kararlaştırılmıştır.

Ancak 16 Ekim, kutlamanın ötesinde, tüm ülke insanların sağlıklı ve aktif bir yaşam sürmeleri için gerekli ve güvenli gıdaya her zaman erişebilirliklerinin sorgulandığı bir gün olmuştur.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Gıda Mühendisleri Odası 16 Ekim Dünya Gıda Günü'nü toplumsal sorumluluğunun bilincinde bir demokratik kitle örgütü olarak sahiplenip, ülkemiz insanının gıda güvencesini ve güvenilir gıda tüketimini sorgulamaktadır.

Ülkemiz insanının hakkı olan aktif ve sağlıklı yaşama her zaman ulaşabilmesi için uygun fiyatta, sağlıklı, yeterli, güvenilir ve besleyici gıda erişiminin, kamu sağlığı riske atılmadan gerçekleştirilebilmesi acaba bugüne kadar yeterince sağlanabildi mi?

Bu alanda yapılan araştırma sonuçları ve toplumun genelinin içinde bulunduğu durum ile ilgili saptamalar, ülkemiz insanların hangi koşullar içerisinde itilmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye, uygulanan yanlış tarım politikaları ve son dönemde devreye giren IMF destekli politikalarla yeterli gıdanın yerli kaynaklarla sağlanması konusunda tartışılır bir konuma sürüklenmektedir.

Türkiye'de izlenen politikalar; tarım sektörü, gıda sanayi ve ekonomisinin geneli için sorunlar yaratan ve tarımsal üretim yapısındaki dengeleri bozan bir rol üstlenir haldedir. Süreçte oluşan sorunlar sadece tarım sektörünü de etkilememektedir. Sorunlar, ülke düzeyinde gelişmenin engellenmesi, gelir dağılımı eşitsizlikleri, yetersiz istihdam, göç, açlık, yoksulluk gibi ekonomik ve sosyal olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Gıda alanında diğer önemli bir sorun da, Gıda Sanayiinin daha da gelişip, tarımsal ürünlerde katma değer yaratarak, dış satım yolu ile ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlaması -gerekirken, yatırımların ülke dışına kaçışının önlenememesi ve sektörde tam rekabet ortamının yaratılmasında büyük yabancı şirketlerin de etkisiyle zorluklar yaşanmasıdır.

içinde bulunduğumuz krizin yarattığı gelir kaybı, Türkiye'nin üretim dinamiklerinin aşındırılması sonucu karşılaşılan üretim erozyonu ve bunun sonucunda ürkütücü boyutlara tırmanan işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve faiz hükümlerinin kınlamadığı kırsal kesimde tarımda kol gezen yoksulluk, halkımızın önemli bir bölümünün yeterli gıdaya ulaşmasını engellemektedir. Toplumun ekonomik olarak en alt kademesini oluşturan asgari ücretle çalışan kesimde bu durum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin yaptığı hesaplama göre, Sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmek için tüketilmesi gereken temel gıda maddelerinden hareketle hesaplanan ve dört kişilik bir ailenin gıda için yapması gereken harcama tutarı (bir anlamda açlık sınırı) Eylül ayı itibarıyla 443 milyon 83 bin liradır.

Kuşkusuz dört kişilik bir ailenin yapması gereken sadece gıda harcaması değildir. Gıda yanı sıra kira, ulaşım, yakacak, elektrik, su, haberleşme, giyim, eğitim, sağlık, telefon, kültür gibi temel gereksinimler için de harcama yapılması gerekmektedir.

Asgari ücret Ocak 2003 ayından geçerli olmak üzere net 225.999.000 lira'dır.

Görüldüğü gibi toplumun önemli bir kısmı açlık sınırının altında çok altında bir gelire sahip olabilmektedir.

Toplumun ve onu oluşturan bireylerin sağlıklı ve güçlü olarak yaşamasında, ekonomik ve sosyal yönden gelişmesinde, refah düzeyinin artmasında, huzur ve güvence altında varlığını sürdürebilmesinde, yeterli ve dengeli beslenme temel koşullardan biri, belki de en önemlisidir. Beslenme; büyüme ve gelişme, yaşamın sürdürülmesi, sağlığın korunması ve geliştirilmesi için gıdaların tüketilmesidir. Sağlıklı bir yaşam ancak gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanması ile sürdürülebilir.

Türkiye'de bugün milyonlarca ifade edilen yoksulların yerine milyonlarca ifade edilen aç insanların olmaması için yönetenleri sorumluluk içinde görev yapmaya çağırıyoruz. Devletin geciktiremez en acil sorumluluğu, gıda güvencesi riske girmiş kesimlerin kurtarılması için gerekenin yapılmasıdır.

Bir diğer konu, ülkede günlük haberlerin bir parçası olmaya başlayan gıda kaynaklı zehirlenme ve hastalıklardır. Yani ülkemizde üretilen gıdaların güvenilirlik düzeylerinin yetersizliği. Bunun en önemli nedeni, kamu denetimlerinin yetersizliği, gıda alanında çalışan ve denetim yapan bazı kişilerin gıdalar konusunda eğitim almamış, ehil olmayan kişiler olmasıdır.

1995 yılında yürürlüğe giren 560 sayılı KHK, gıda konusunda üretim yapmak isteyen girişimcinin, bu işi gıda eğitimi almış biri ile birlikte yapmasını sağlamaya çalışmaktadır. Yasada bu durum istihdam adı altında genel olarak tanımlanmış ve bu konuya ilişkin özel bir yönetmelik çıkarılması istenmiştir. Böylece yasa hazırlanırken, gıda güvenliğinin önemli bir ayağı da Sorumlu Teknik Yöneticilik uygulaması olarak vurgulanmıştır.

Tüm bu olumlu gelişmeler yanında, ne yazık ki bakanlıkların çıkarmış olduğu yönetmelikler ve bugüne kadar yapmış olduğu uygulamalar, yasayı asıl amacına hizmet edemeyecek bir noktaya getirmiştir. Bakanlık en son olarak Fırıncılar Federasyonunun baskılarına boyun eğerek halkın güvenilir ekmek tüketimini artık bilimsel bir eğitim almamış olan ustaların ellerine bırakmıştır. Tarım bakanlığı 70 milyon insanımızın en çok tükettiği gıda

maddesi olan ekmeğın sadece ekmeği yapmasını bilen fakat sağlık ve hijyen kurallarını bilmeyen kişiler tarafından yapılmasına izin vererek büyük bir yanlışın içine girmiştir.

Bu noktada Gıda Mühendisleri Odası olarak, topluma, sektöre ve üyelerimize karşı duyduğumuz sorumluluklardan dolayı, gıda güvenliğinin önemli bir ayağı olan "Gıda işletmelerindeki Sorumlu Teknik Yöneticilik Uygulamasının Meclis Tarım komisyonunda çalışmaları sürdürülen Gıda Yasasında doğru bir şekilde ifade edilmesini talep ediyoruz.

Yine halk sağlığının en önemli ayaklarından birisi olan gıdanın artık Tarım Bakanlığı bünyesinde ayrı bir Genel Müdürlük içerisinde yürütülmesinin kaçınılmaz olduğunu, řu anki yapının Gıda Güvenliğini sağlamaktan çok uzak olduğunu kamuoyuna ifade ediyoruz.

GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI olarak Dünya Gıda Günü'nde tüm vatandaşları bir kere daha düşünmeye, yöneticileri ise henüz her şey bitmemişken önlem almaya davet ediyoruz. Gıda güvencemizi ve güvenilir gıda tüketimimizi , üretim potansiyelimizi yoksulluk ve açlığın kısır döngüsünde yitirmeyelim.

Herkese gıda güvencesi Herkese güvenilir gıda talebi ve çabası ile 16 Ekim Dünya Gıda Günü KUTLU OLSUN!

VAKIF HABERLERİ ÇIRAKLAR TATİLDE

Aktan AKINER

İnsanlık için yapılan her çalışma her zaman ilgimi çekmiştir.

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın her yıl çalışan çocukları tatile götürdüğünü öğrendiğim zaman biraz şaşırdım. Çünkü şimdiye dek hiçbir projenin bir yıldan fazla sürdürüldüğüne rastlamamıştım. Ayrıca bu proje ile tanıştığımda doğrusu bu kadar amacına ulaşabileceğini, alt kültürde yaşayan çalışan çocuklara sağlanabilecek olanakların hedefine bu denli ulaşabileceğini, hiç tahmin edememişim. Bende bu ön yargının nedeni ise ülkemizde yapılmak istenen bu tür etkinliklerin içine genellikle insanların kişisel ego tatmini, vicdan rahatlatması veya "hayatları boyunca kazanmak istedikleri toplum önündeki sosyal statülerinin olmasını istedikleri, yere ulaşamamasından doğan kendi benliklerinde iz bırakan bu eksikliği tamamlama" çabalarının çok olmasından dolayıdır. Keşke ne bende ne de benim gibi insanlarda böyle bir ön yargı oluşmasaydı diyorum. Çünkü, böyle yeşermiş ve hiç solmaya niyeti olmayan içten, insanlık için çalışan gerçekten kendilerini ülke geleceğinin yapı taşlarını oluşturan gençlere adanmış ve en önemlisi biraz bile çıkarıcılık sezmediğim böyle bir projenin düş değil gerçek olmasıdır.

Böylesine sıcak, gerçekçi, içten bir projenin içinde olmaktan duyduğum keyfi sözcüklere sığdırmak oldukça zor. Erkek çırak çocukların spor eğitmeni olarak kampa gitmek üzere vakıfa ilk geldiğimde içeri girince orada oturan çocukların içindeki heyecanı hatta daha önemlisi oradaki çocuklardan daha da fazla heyecanlı olan Vakıf gönüllülerinin heyecanını görünce beni bugüne kadar yaşamadığım bir duygu sardı.

Hazırlıklar tamamı ama herşeyin tamam olup olmadığı tekrar tekrar kontrol ediliyordu. O kadar içten, o kadar ciddi bir ortam vardı ki kendimi hem çok iyi hissetmeme, hem de sorumluluğumun ne denli büyük olduğunu anlamama yetiyordu.

Saat yaklaştığında oradaki çocukların içlerindeki heyecan da artıyordu. Yaşadıkları dünyadan çok farklı bir dünyaya girmelerinin onlarda nasıl bir etki yarattığını bilmek istiyordum ama bunu anlamak olanaksızdı. İçlerindeki bir ses, onlara, sanki o an yaşananların bir düş olduğunu söylüyordu, içlerinden biri, "Aktan abi otobüsün hareket etmesiyle gerçekten tatile gittiğimizi anladım" dedi. Hayatlarının en uzun yolculuğuna çıkıyorlardı. Hep kaç saat sürecek, kaçta orada oluruz, güzel bir yer mi ve buna benzer sorular sorup duruyorlardı, ilk kez böyle bir eylemin parçası olmuştum ve bu da beni heyecanlandırıyordu. Yavaş yavaş tanışmaya başladık.

Hepsi birbirinden güzel, pırlıl pırlıl çocuklardı. Öteki çocuklardan farklıydılar. Çırak çocuklar çabuk büyümek zorunda kalmışlardı. Herşeyin doğrusunu biliyorlar ama uygulamaya gelince yapmıyorlardı. Bunun nedeni aralarında söyledikleri "racona ters" olmasıydı. Bu kelimenin anlamını bile çoğu bilmiyordu. Bilmemelerine rağmen kullanıyorlardı. Çünkü erkek egemen toplumun onlar üzerinde bir baskısı vardı ve bu baskıyı kırmak da o kadar kolay değildi. Kırdıkları zaman karşılaşmaktan korktukları, yaşadıkları toplumdan dışlanmak ve gündemde olan light erkek yakıştırmalarını almaktı.

Kalacağımız yere geldik ve herkes odalarına yerleşti yol yorgunlukları hiç yoktu. O kadar yolu sanki onlar gelmemişti. Üzerlerini değiştirip kahvaltıda sonra hemen denize girdiler. En büyük isteklerinden biri yüzme öğrenmekti ve bunu ben onlardan daha çok istiyordum. Onların ve benim ortak olan amaçlarımızdan ilkinin yapmak için havuza girdik. Bu ilk dersimizdi; onların belki de yüzme öğrenmek için ilk ve son fırsatları olabilirdi. Bunun gerçeklik payı beni heyecanlandırmıştı. İlk kez yüzme öğretmiyordum; ama bu çok farklıydı. Yüzmeyi öğrenmek onlara çok zor geliyordu. Bunun kolaylığını anlatmak istedim; ama öncesinde onlarla olan diyalogumun daha içten bir hava içinde olması gerekiyordu. Bunun nedeni, hepsinin farklı ortamlarda farklı ustalarla çalışıyor olmalarıydı. Onlara birşey öğreten insanların, öğretirken takındıkları tavrın onlar üzerinde bıraktığı bastırılmış korkuların ne boyutta olduğunu öğrenmeliydim, içlerinde en hırslıları sıra ile söyleyecek olursam Mikail, Ali, Fatih, İsmail, Savaş, Hayrettin, Ümit, Erkan ve Emin'di. Çalışmalara başladığımızda hepsi ilk başta yapamayacaklarını söylüyordu. Her olumsuz deneme onları biraz daha hedeften uzaklaştırıyordu; ama hemen yüzme öğrenemeyeceklerini; önce ellerinin ve ayaklarının birlikte çalışabilmesi gerektiğini söylüyordum. Ama bunun da, ilk etapta zor olacağını anlatmamla biraz rahatladılar ve çalışmalarımız güzel bir şekilde devam etti. En sonunda ise Emin, Ümit ve Ali dışında diğerleri yüzmeyi başardı.

Onlara yüzme öğretmek bana inanılmaz bir heyecan verdi.

Keşke hepsi öğrenebilseydi!

Beni herşeyden çok mutlu eden etkinlik ise, öğle yemeklerinden sonra adına iletişim saati dediğimiz etkinlikti, ilk iki gün canları bu konuşmalara canları çok sıkılmıştı ama daha sonraki günlerde yaşadıkları çevre ve sahip oldukları düşünce yapısının dışında daha farklı bir dünyanın olduğunun farkına vardılar.

Bu kez, iletişim saatinin artması konusunda istek onlardan gelmeye başladı, içlerinden tamirci çırağı Fatih'in düşüncesi beni bu tatilin amacına gerçekten ulaştığını doğruladı.

Bu düşünce bana yalnızca Fatih'ten geldi ama eminim ki hepsi aynı düşüncede idi. Düşüncesi kısaca şöyleydi: "Hayata bakış açım o kadar değişti ki; iyi ki bu tatile gelmişiz ve gerçekten şanslı olduğumuzu şimdi daha iyi anladım. Tatile bir şekilde gidilebilir belki ama bu şekilde bir tatile herkes gidemez". Çocukların bunun da farkında olmaları bence bu tür bir eylem için olabilecek en güzel armağan. Şundan eminim ki yıllar sonra insan ilişkilerinde daha başarılı birer birey olacaklar öteki çırak arkadaşlarına öğrendiklerini aktaracaklar. Bence çocukları böylesine mutlu eden nedeni bence öğrendikleri yüzme, açık büfe yemekler ve diğer yaşadıkları etkinlikler değil.

Çocuklara verilen değer, sevgi ve dünyaya bambaşka açılardan bakmasının, paylaşmanın, dostluğun erdeminin öğretilmesiydi. Amaçlarına bu denli hızlı, sağlam, emin ve başarıyla ulaşmasını bilen böyle bir eylemin sürdürülebilmesi için çalışmaların hızlandırılması ve kalıcı olması için bir vakıf gönüllüsü olarak elimden geleni yapmaya hazırım. Hayatta paylaşmanın bu denli önemli olduğunu bana kanıtlayan, Çalışan Çocuklar Vakfı'nın kurucuları ve değerli gönüllülerine sonsuz teşekkürler. Bu teşekkürümün kuru bir iyi niyet belirtisi olarak kalmaması için yanlarında olmayı inanın çok istiyorum. Birlikte geçirilen bu tatilde kendimi hiç bu kadar zengin, huzurlu, yararlı ve onurlu hissetmemiştim, insanlık namına körelmesinden korktuğum duygularımın hiç ölmemesine canlanmasına neden oldukları için tekrar teşekkürler.

VAKIF HABERLERİ

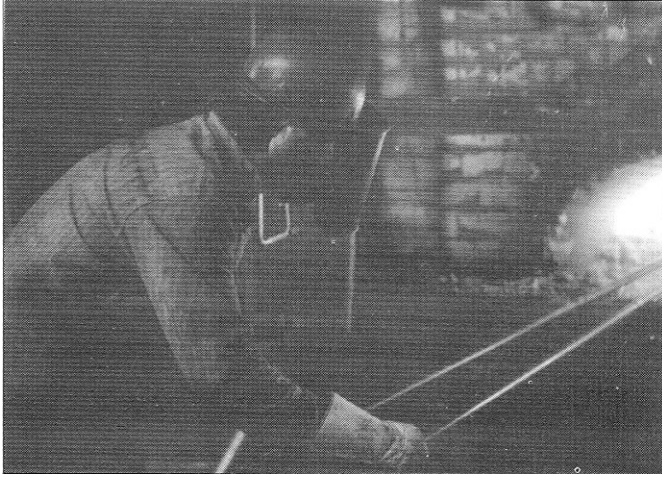
3. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Bölgesel Konferansı

Ferruh N. AYOĞLU*, Sibel KIRAN*

Ana tartışma konusu "**İş sağlığında ve Güvenliğinde Özel Risk Grupları**" olarak belirlenen **3. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Bölgesel Konferansı** 13-15 Ekim 2003 tarihlerinde Ankara'da Milli Kütüphane Konferans Salonu'nda gerçekleştirildi ve konferansın ev sahipliğini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yaptı. Konferanstaki oturumlarda **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fışek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, TMMOB, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Türkiye Sakatlar Konfederasyonundan** davet edilen konukların yanı sıra

İsveç ve Almanya'dan gelen konuklar da söz aldı. Ayrıca, Konferans'ın son gününde **Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Moldova, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'dan** katılan konuklar da kendi ülkeleri hakkında kısa bilgiler aktararak, ulusal düzeyde karşılaştıkları sorunlardan söz ettiler.

İş sağlığı alanına yönelik çalışmalarda sürecin hemen her aşamasında "**işçi-işveren-devlet**" şeklinde tanımlanan tarafların aktif katılımı vazgeçilemez bir gereksinimdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde konuya yönelik bir bilimsel etkinliğe Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ev sahipliği yapması olumlu bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Ancak, konferansta beklenen katılımın gerçekleşemediği gözardı edilmemelidir. Katılımın sayıca az olmasının önemli nedenlerinden biri, ülkemizde iş sağlığına yönelik kongre, sempozyum, konferans, günler gibi isimlerle farklı gruplarca organize edilen ve çoğu zaman belirlenen bir "ana tartışma konusu" çevresinde yoğunlaşılan çok sayıda bilimsel etkinliğin bulunması olabilir. Belirlenmiş bir ana

tartışma konusu çevresinde yoğunlaşılması seçilen konunun ayrıntılı biçimde tartışılmasına olanak tanımakta ancak, konuya ilgi duyanların belli bir süreç içindeki tüm etkinliklere katılımı her zaman olası olmamakta, katılımcılar ilgi alanlarına göre seçim yapmaya zorlanmakta, bu da etkinliklere katılımı sınırlayıcı etki yapmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın, belirli bir ana tartışma konusu çerçevesinde düzenlenen etkinliklerden ziyade, iş sağlığı ile ilgili tüm grupları kapsayan ve konuların tüm boyutlarıyla incelenmesine olanak sağlayacak etkinliklerde aktif rol alması, ülkemizde iş sağlığı alanına çok önemli katkılar sağlayacaktır. Ankara'da düzenlenen konferansa katılımı ilgili bir diğer ilgi çekici özellik de, açılış konuşmaları dışında kalan bölümlerde, konunun öncelikle ilgilendirdiği işçi, işveren ve sağlık çalışanı temsilcilerinin azlığı, hatta yokluğu idi. Bu durum, belirlenmiş bir ana tartışma konusu çerçevesinde planlanan konferansın kapsamını daha da daraltıcı etki yapmaktaydı. Gerçekten de ilgili tarafların biraraya gelerek organize ettiği, konuyla ilgilenen tüm grupların katıldığı ve söz hakkı bulduğu, "çok taraflı", dolayısıyla da çok sesli ve çok renkli, daha büyük ölçekli etkinlikler düzenlenmesi, iş sağlığına yönelik sorunların ortaya koyulması ve çözüm yollarının "birlikte" geliştirilebilmesine olumlu katkıda bulunacaktır.

Ankara'da düzenlenen 3. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Bölgesel Konferansı'nın dikkati çeken ve üzerinde durulması gereken bir özelliği de, özellikle Türk Cumhuriyetleri'nden katılan konukların dile getirdiği beklentilerdir. Söz konusu ülkelerin katılımcıları, Avrupa Birliği ve ILO tarafından tanımlanan standartları takip ettiklerini ancak bunları uygulamanın kendi ülkeleri için oldukça zor olduğunu vurgulayarak, yaşadıkları sorunlara yönelik hızlı çözüm yollarına gereksinim duyduklarını ve bu konuda ülkemizden beklentilerini aktarmışlardır. Katılımcılar, düzenlenen "bölgesel" nitelikli toplantılarda konferans ve sempozyum benzeri bilgilendirme etkinliklerinin yanı sıra, sorunların ve çözüm yollarının birlikte tartışılabilirdiği ve üretilebildiği aktif etkinliklere duyulan gereksinimi çok açık biçimde belirtmişlerdir. Ülkemizde iş sağlığına yönelik çalışmalardan çıkartılan deneyimlerin ve çözüm yollarının uluslararası veya bölgesel düzeyde paylaşımını amaçlayan etkinliklere önem verilmesi, bu ülkelerce dile getirilen gereksinimlerin karşılanmasına ve bilimsel, çağdaş iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yaygınlaşmasına olumlu katkıda bulunacaktır.

* Dr., Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

VAKIF HABERLERİ

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in 13. Ölüm ve 89. Doğum Yıldönümü Dolayısıyla Etkinlikler

Birlikte yer alan ve aşağıda adları sayılan örgütlere teşekkür ederiz:

Türk Tabipleri Birliği, Hacettepe Üniversitesi, Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Sevdâ Cenap And Müzik Vakfı, Tepebaşı Belediyesi (Eskişehir), Tıp Kurumu, Birleşik Sağlık-İş Sendikası, Tüketici Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Çankaya Belediyesi (Ankara).

Etkinlikler:

• 1 Kasım 2003

10:00 - 12:00 Tören - Açılış - **Nusret Fişek**

Ödülleri Dağıtımı

13:00 -16:00 Panel : **Türkiye'de Değişik Sektörlerdeki Tahribatlar : Bunlara Karşı Ne Yapılabilir ?**

Oturum Başkanı : Kaya Güvenç (TMMOB Başkanı)

Madenler: Çetin Uygur - Dev-Maden Sen Genel Başkanı

Kent Toprakları: Nevzat Uğurel - Şehir Plancıları Odası Başkanı

Eğitim : Alaaddin Dinçer - Eğitim Sen Genel

Başkanı

Sağlık : Ata Soyer - Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Üyesi

Devletin Yeniden Yapılanması: Sezai Temelli - İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi

Bu Süreç Ne Anlama Geliyor? : Korkut Boratav -Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr.Üyesi, GayeYılmaz - DİSK ve Birleşik Metal İş Sendikası Uzmanı

Düzenleyen : Türk Tabipleri Birliği

• 2 Kasım 2003

10:00- 14:00 Forum

(Halk Sağlıkçılar, "**Sağlıkta Dönüşüm'ü Tartışıyor: TTB Ne Yapıyor? Ne Yapmalıyız?**") **Düzenleyen :** Türk Tabipleri Birliği

• 3 Kasım 2003

9:00 - 9:30 Mezarbaşında Anma

10:00 - 10:30 Anma Konuşmaları

11:00 - 12:30 Konferans : **Halk Sağlığı Açısından Konut** (Xavier Bonnefoy- Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi Çevre Sağlığı Bürosu Danışmanı)

Düzenleyen : Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Türk Tabipleri Birliği

17:30 - . **Halk Sağlığı Değerlendirme Forumu :** Toplum Hekimliği ve 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasasının Güncel Önemi

Düzenleyenler : Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği (NÜ-SED), Tıp Kurumu, Birleşik Sağlık İş Sendikası, Tüketici Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Çankaya Belediyesi.

20:00 - . **Prof. Dr. Nusret Fişek Anısına Bir Barış Dinletisi :** Ankara Yaylı Çalgılar Dörtlüsü

Mehmet Efe - Keman, Gamze Elif Büyük-kayıkçı - 2.Keman, Aytaç Alpay -Viyola, Şebnem Orhan - Viyolonsel

Düzenleyen : Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği (NÜSED), Tıp Kurumu, Sevdâ Cenap And Müzik Vakfı'

• 4 Kasım 2003 18:00 **Sağlıkçı Ressamlar Sergisi** Açılışı (4 -28 Kasım 2003)

Alper Çanga, Arzu Odabaşoğlu, Baran Kutlay, Başak Soyluoğlu, Betül Ulukol, Gürsel Koç, Ömür Demirezer, Rana Güven, Sema Efe, Semih Baykara, Sevgi Sönmezer, Sevim Ürgen, Şebnem Eren, Zeliha Akdemir

Düzenleyen : Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

• 15 Kasım 2003

14:00 - 17:00 **Düşünce Atölyesi :** Beyin Göçü Doç. Dr. Mustafa Akgül, Prof. Dr. Turgay Dalkara, Dr. Seyhan Erdoğan, Prof. Dr. Nevzat Özgüven ve herkesin katılımıyla tartışma ortamı

Düzenleyen : Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

•6 Aralık 2003

14:00 Açılış : Dr.Ahmet Ataç (Tepebaşı Belediye Başkanı), Sevinç Ünal (Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar

Vakfı)

14:15 - 16:00 Panel: **Beyin Göçünden Beyin Gücüne**

Yönetici : Doç. Dr. Yasemin Günay Balcı

Katılımcılar: Şenay Gökbayrak, Prof. Dr. A. Gürhan Fişek, Prof. Dr. Cem Kaptanoğlu

Düzenleyenler: Eskişehir -Tepebaşı Belediyesi, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

17:00 -. Sağlıkçı Sanatçılar Sergisi Açılışı (6-14 Aralık 2003)

Düzenleyenler : Eskişehir -Tepebaşı Belediyesi, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

BULMACA
Tehlikeyi Tanıyalım
Fiber Varilin Taşıyıcıya Konması

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Durum : İşçi tartımı yapılmış olan fiber varili (50 kg) kantardan tekerlekli küçük taşıyıcı üzerine geçiriyor. İşçinin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz?

Neler Olabilir ?

1. Taşıyıcı ya da kantar platformu sallanabilir ve varilin işçinin bacakları üzerine düşmesine yol açabilir.
2. Taşıyıcının yana yatması halinde varili tutmaya çalışacağı için işçinin beli incinebilir.
3. İşçi elini fişbütlere çarparak kesebilir.
4. Taşıyıcı kayarak işçinin bacağına çarpabilir.
5. İşçi varili kantar platformuna geçirirken belini incitebilir.

Ne Yapılmalı ?

(Yanıtı 17. sayfada)

* Kim.Müh.;

İş Sağlığı ve İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;

Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi;

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü